

Examensarbete för ämneslärarexamen

Avancerad nivå

"Vill du inte jobba med ungdomarna, ska du inte vara lärare"

Samhällskunskapslärares upplevelse och uppfattningar av den påtvingade distansundervisningen.

Författare: Kasper Friberg

Handledare: Joyce Kemuma

Examinator: Jan Morawski

Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete

Kurskod: APG224

Poäng: 15 hp

Examinationsdatum: 2022-01-21

<p>Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.</p> <p>Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.</p> <p>Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):</p>	
Ja (X)	Nej ☐

Abstract:

Denna uppsats undersöker genom kvalitativa intervjuer samhällskunskapslärare på gymnasienivå och deras uppfattningar och upplevelser av den påtvingande distansundervisningen i samhällskunskap på grund av Coronapandemin 2020. Bakgrunden är att den påtvingade distansundervisningen medförde en helt ny undervisningsarena för många gymnasielärare och att det saknar omfattande tidigare forskning på området. Studien syftar att undersöka hur distansundervisningen har påverkat samhällskunskapslärare didaktiska val i samhällskunskap utifrån både samhällsdidaktiska teorier samt det sociokulturella perspektivet för lärande. Resultatet av intervjuerna, upplevelserna och uppfattningarna gymnasielärarna har om distansundervisningen diskuteras och potentiella konsekvenser lyfts fram i förhållande till de tidigare nämnda ämnesdidaktiska och sociokulturella teorierna. Lärarna lyfter framförallt fram att distansundervisningen har påtvingad mer lärarstyrda undervisningsformer med tydligare struktur samt mindre naturlig kontakt med eleverna.

Nyckelord: Distansundervisning, fjärrundervisning, samhällskunskapslärare, kvalitativ intervjustudie, gymnasieskola, sociokulturella perspektiv.

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	1
1.1.1	Frågeställningar:.....	1
1.2	Bakgrund & motivering av forskningsproblem	2
2	Tidigare forskning.....	4
2.1	Betydelsen av digitala hjälpmedel	4
2.2	Distansundervisningen - Nyckelfaktorer för framgångsrik undervisning.....	5
3	Teori	9
3.1	Sociokulturella perspektivet	9
3.1.1	Sociokulturella perspektivet – Betydelsen för interaktion för samhällskunskap .	9
3.1.2	Sociokulturella perspektivet i digitalt lärande - Distansundervisning som redskap	10
3.1.3	Sociokulturella perspektivet och samhällskunskap som ämne	10
4	Metod	13
4.1	Kvalitativa intervjuer.....	13
4.2	Urval	15
4.3	Tillvägagångsätt	17
4.3.1	Bearbetning, analys och tolkning.....	18
4.4	Etiska avvägningar och praktiska val	18
4.5	Resultat och analys av teman	19
4.5.1	Tema 1 – Distansundervisningen påverkan på undervisningen	19
4.5.2	Tema 2 – Digital undervisning och nya arbetsmetoder	22
4.5.3	Tema 3 – Sociala kontakten med eleven	24
5	Diskussion	27
5.1	Frågeställning 1 - Hur upplever samhällskunskapslärare distansundervisningen har påverkat deras undervisning och deras didaktiska överväganden?	27
5.2	Frågeställning 2 – Vilka nya arbetssätt har distansundervisningen medfört till samhällskunskapslärare?	29
5.3	Frågeställning 3 – Hur har lärarnas undervisning påverkats av distansundervisningen utifrån ett sociokulturellt perspektiv?	30
5.4	Diskussion av metod.....	32
6	Slutsatser.....	33
6.1	Förslag på vidare forskning	34
7	Källhänvisningar	35
7.1	Referenser (elektroniska källor)	35
7.2	Referenser (bibliografiska källor)	36

7.3	Bilaga 1 – Samtyckesblankett till intervju	37
7.4	Bilaga 2 – Intervjuteman	38

1 Inledning

Vårterminen 2020 inträffade något dramatiskt och oförutsägbart på svenska gymnasieskolor: Sverige blev drabbat av en pandemi i form av Covid-19 viruset och detta medförde att majoriteten av svenska gymnasieskolor började genomföra distansundervisning som alternativ till undervisning på plats i skolan.

Distansundervisningen är inget nytt för lärosäten att genomföra, men det har först

och främst handlat om högre lärosäten, och det var helt nytt att gymnasielärare skulle börja genomföra detta på regelbunden basis. Det fanns dock undantag för undervisning som inte kunde genomföras på distans, som utbildningar där praktiska moment utgjorde en del av examination samt särskolor där elever anses behöva extra stöd. Största anledningen till att endast stänga gymnasieskolor och inte grundskolor var att man gjorde bedömningen att eleverna på gymnasieskolor inte behöva omsorg i samma utsträckning som eleverna i grundskolor. Gymnasieelever reser även med kollektiv trafik i ett annat omfång än grundskoleelever och då gjorde folkhälsomyndigheten bedömningen att om man stängde gymnasieskolorna skulle också den allmänna spridningen av Covid-19 reduceras på ett sätt som stängningen av grundskolorna inte skulle göra (Folkhälsomyndigheten, 2020). Som lärarstudent hade jag min verksamhetsförlagda utbildning när pandemin bröt ut under 2020 och var med från början när gymnasieskolan i Sverige gick över till distansundervisning och fick därmed vara med och uppleva hur det gick till. Under mina två VFU perioder på två olika skolor har jag därför fått sett hur lärare har upplevt och arbetat med distansundervisning.

Detta nya fenomen växte ett intresse hos mig över hur distansundervisningen har påverkat samhällskunskapslärares och förmåga att bedriva undervisningen samt vilka potentiella konsekvenser distansundervisningen har medfört angående relationen mellan lärare och elever. Det är centralt för denna studie att undersöka om distansundervisningen har medfört några hinder eller möjligheter för samhällskunskapslärarna att genomföra sin undervisning och om det har skett någon förändring i lärarnas val av undervisningsmetoder. Det är framförallt intressant att se om hindren och möjligheterna bland undersökningsobjekten, i denna studie intervjuade gymnasielärare i samhällskunskap, är samma eller olika bland dem.

1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar i att få inblick i hur uppfattningarna och upplevelserna samhällskunskapslärare i Sverige har haft med distansundervisning och hur det har påverkat deras undervisning.

1.1.1 Frågeställningar:

1. Hur upplever samhällskunskapslärare distansundervisningen har påverkat deras undervisning och deras didaktiska överväganden?
2. Vilka nya arbetssätt har distansundervisning medfört till samhällskunskapslärare?
3. Hur har lärarnas undervisning påverkats av distansundervisningen utifrån ett sociokulturellt perspektiv?

1.2 Bakgrund & motivering av forskningsproblem

En stor skillnad mellan distansundervisningen på gymnasieskolor och den som har bedrivits på högskolor är ju även den faktorn att högskoleundervisningen har ofta de studerande självalt valt att plugga på distans, medan den påtvingade distansundervisningen på gymnasieskolan inte är valfri för varken lärare och elev. Enligt en begränsad kvantitativ studie på en gymnasieskola i Västerås svarade både elever och lärare att kontakten mellan lärare och elev var inte tillräckligt bra på distansundervisningen (Bilaga 1). Med det utgångsläget tänker denna studie använda sig av sociokulturella teorier som teoretiskt ramverk, specifikt Vygotskijs teorier om att sociala interaktioner är grundläggande för lärande, då dessa teorier lägger vikt vid relationen och kontakten mellan lärare och elever för ett framgångsrikt lärande. Då distansundervisningen har visat att det kan vara problematiskt med kommunikation mellan lärare och elever är det logiskt att använda sig av sociokulturell teoretisk ansats för att undersöka potentiella konsekvenser med distansundervisningen för eleverna.

Uppsatsen är en kvalitativ studie i samhällsvetenskaplig didaktik som fokuserar främst på hur lärare inom samhällskunskap har påverkats av distansundervisningen i deras arbete. Påverkan som undersöks är framförallt om det har påverkat deras arbetssätt, om det har skapat möjligheter för dem eller hinder, samt om de upplever att elevernas lärande har försämrats av distansundervisningen.

Denna uppsats är intressant för pedagogik inom samhällskunskap som vetenskapligt fält då den arbetar för att bidra med ny kunskap om samhällskunskapslärares upplevelser av distansundervisning och hur den har påverkat deras undervisning, ett fält som är relativt utforskat då den påtvingade distansundervisningen, då denna uppsats är skriven, inte ens har pågått ett år. Från ett vidgat pedagogiskt samhällsperspektiv blir det möjligt att se vilka olika potentiella konsekvenser och villkor distansundervisningen har medfört till gymnasielärare i Sverige.

Skolverket (2020) utgår ifrån skolans undervisning är baserad på vetenskap samt *beprövad erfarenhet*. Om skolan ska kunna utgå ifrån beprövade erfarenheter är det förutsättningar att lärare får pröva sig fram olika metoder och utgångslägen, reflektera och utvärdera dessa för att sedan förnya dem och göra sin undervisning bättre. Då distansundervisningen, i den omfattande skalan den nu används på både grund och gymnasieskola, fortfarande är nytt för lärare finns här en avsaknad av beprövad erfarenhet bland lärare som inte tidigare har genomfört distansundervisning. Därför finns det här en anledning till att fokusera på just lärarnas *upplevelser* och *uppfattningar* om hur distansundervisningen har påverkat samhällskunskapslärares undervisning, då det är just dessa fenomen som kan vara grunden till erfarenheter som småningom kan bli beprövade erfarenheter inom distansundervisning av samhällskunskap.

Skolverket (2020) lägger stor vikt vid *beprövad erfarenhet* i hur distansundervisningen ska genomföras, och likställer den vid vetenskaplig grund till hur verksamheten på skolan ska bedrivas, och frågan om när erfarenhet blir beprövad även formuleras:

För att erfarenhet ska kunna kallas beprövad ska undervisningen eller verksamheten problematiseras och prövas på ett strukturerat sätt. För att få syn på det som görs och vad det leder till ska arbetet dokumenteras i någon form. Dokumentationen gör också att arbetet kan diskuteras med andra och spridas vidare. Genom att granskningen görs gemensamt i kollegiala sammanhang

blir det också möjligt att utmana det invända och lyfta fram nya perspektiv. Det är inte antalet personer som är det viktiga för granskningen, utan hur man går till väga. I arbetet med beprövad erfarenhet är processen väsentlig, det vill säga vägen framåt och även inställningen eller förhållningssättet till det löpande arbetet. Det är viktigt att lärare, rektorer och andra verksamma inom utbildning vågar ompröva och utmana sina sätt att arbeta och organisera undervisning. För att utveckla verksamheten knyts vetenskapligt framställd kunskap ihop med kunskap från den egna verksamheten. Det vetenskapliga förhållningssättet är här centralt. (Skolverket, s. 32, 2020).

Således är svårt att konstatera att distansundervisningen i något ämne på grund och gymnasieskolan är beprövad. Det finns en lucka här som erfarenhet som ackumuleras över tid kan hjälpa till att täppa igen. Att börja med lärarnas upplevelser och uppfattningar om hur distansundervisningen har varit inom samhällskunskap kan således vara en bra utgångspunkt för framtida studier om hur distansundervisningen kan bli bättre inom både samhällskunskap och andra didaktiska fält. Enligt Skolverket (2020) förutsätts även beprövad erfarenhet av vetenskaplig grund, och förhoppningsvis kan denna studie bidra till en vetenskaplig grund som sedan beprövad erfarenheten på skolor kan dra nytta av!

Frågorna som ställs i de kvalitativa intervjuerna kommer utgå ifrån delvis dessa förmågor och kunskapskrav som elever ska uppnå då det utgör något konkret som samhällskunskapslärarna har fått erfarenhet under den tiden distansundervisningen har varit påtvingad VT2020 och HT2020. För att komplettera dessa frågor finns även mer generella frågor om hur distansundervisningen har påverkat lärarnas undervisning.

2 Tidigare forskning

För att hitta tidigare forskning inom distansundervisningen har jag fokuserat på hur distansundervisningen har undersökts i andra studier och artiklar angående digitala verktyg, skolans digitalisering samt tidigare forskning om distansundervisning och dess nyckelfaktorer för framgångsrikt lärande. Det som primärt har använts till denna studie är originalstudier, men kunskaps- och forskningsöversikter används även för att förklara forskningen och begreppen.

Detta avsnitt behandlar tidigare forskning som har genomförts inom det arbetsområdet denna uppsats även ämnar undersöka, Den tidigare forskningen har uppdelats i denna uppsats efter vad böckerna och artiklarna och forskat om. Detta avsnitt kommer även förklara varför denna tidigare forskning är relevant för denna studie och hur det kan hjälpa diskussion och analysdelen att skapa meningsfulla slutsatser.

2.1 Betydelsen av digitala hjälpmedel

Tidigare forskning på detta område handlar främst om hur skolan har använt sig av digitala hjälpmedel och hur IT har påverkat skolans utveckling. Roger Säljö och Annika Lantz-Andersson har skrivit en bok som heter *den Lärare i den uppkopplade skolan* behandlar de hur skolan har använt sig av IT. Boken beskriver bland annat att även om internet och datorer har varit verktyg som har tillämpats av lärare i över 20 år, så har denna utrustning först och främst använts som komplement till ordinarie undervisning (Lantz-Andersson et al, 2014, s. 53). Författarna har även forskat i hur den digitala utvecklingen påverkar lärarnas yrke och hur de digitala redskapen förändrar skolan och hur det förändrar ämnen som samhällskunskap. Boken beskriver även vilka sätt eleverna helst vill lära sig på och hur dessa kan ställa stora krav på lärarnas kompetens samt på vilka sätt det påverkar möjligheten att bedriva undervisning i samhällskunskap (Lantz-Andersson et al, 2014, s. 65).

Annan forskning som är relevant för denna studie är boken *Digitalisering av skolan*, skriven av Jan Hylén (2011). Denna bok behandlar olika studier som presenterar samband mellan elevers prestation i relation till IT utvecklingen på skolan. Hylén argumenterar för att IT-utvecklingen på svenska skolor har främst varit positiv för skolan, men endast om arbetssätten skolan och lärarna använder sig av passar den undervisning som bedrivs på distans. Hylén beskriver i sitt verk hur IT ska användas för att det ska användas som ett effektivt verktyg i skolan (Hylén, 2011, s. 11). Detta verk kan användas för denna uppsats för att ge perspektiv till respondenternas svar i diskussionen för att se om lärarnas undervisning har förändrats på ett sätt som stämmer överens med Hyléns (2011, s. 23) teorier om hur undervisning via distans kan genomföras på ett bra sätt.

Lisbeth Amhag (2013, s. 133) beskriver i en avhandling utvecklingen av datorstött lärande i pedagogiskt syfte. Amhag (2013, s. 111) förklarar att distansundervisningen, trots som tidigare visats av Hylén att IT i skolan (2011) i tidigare forskning implementeras långsamt,

så är distansundervisningen en av de snabbast växande sektorerna inom skolan och att det är sannolikt att distansundervisning blir standard på framförallt många universitet. Amhag (2013, s. 154) beskriver även vissa faktorer som krävs för att genomdriva distansundervisning på ett framgångsrikt. Högt prioriterat är att läraren behöver lägga fokus på att strukturera och planera undervisningen mer noggrant än under undervisning som sker i skolan. Dessutom så behöver läraren kunna behärska de digitala redskapen, datorn och tillhörande program som används för att bedriva undervisningen, för att lärandet ska bli möjliggjort och bli effektivt (Amhag, 2013, s. 98). Dessutom behöver läraren i större utsträckning tänka på hur de arbetar med formativt lärande och återkoppling till eleverna, men när de gör det visar forskningen att feedback på ett digitalt sätt kan vara bättre för vissa elever än återkoppling i skolan. När återkoppling sker i skolan kan de ge muntligt i ett spontant ögonblick i klassrummet medan feedback på digitala medier sker ofta i skrift där eleven kan ta del av feedbacken i lugn och ro när hen är mottaglig och redo för det (Amhag, 2013, s. 54). Distansundervisning, IT och hur det används som digitalt redskap kan därmed summeras med att det är ett kraftfullt verktyg men det förutsätter en kompetens att kunna använda det på ett effektivt sätt.

2.2 Distansundervisningen - Nyckelfaktorer för framgångsrik undervisning

Berit Östlunds doktorsavhandling i nyckelfaktorer för en framgångsrik distansundervisning (2008, s. 7 - 9) pekar på flera olika faktorer; bland annat teknikkompetens bland både elev och lärare, en snabb återkopplingsprocess, en känsla av gemenskap samt en stark målmedvetenhet hos eleverna att slutföra studierna.

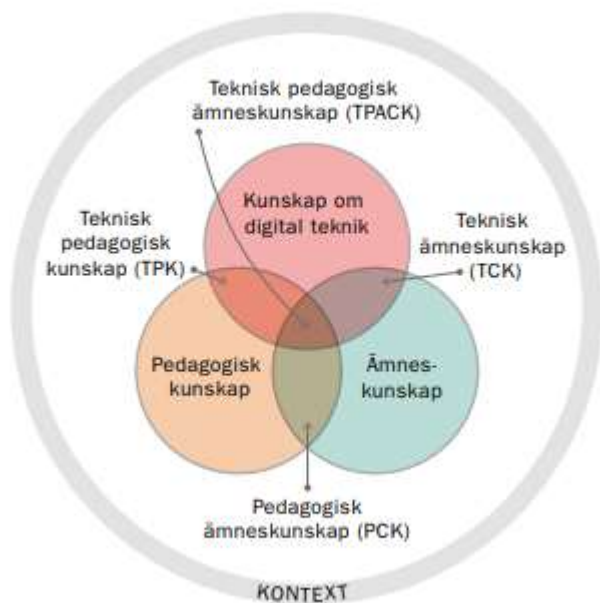
Kompetensen elev och lärare bör besitta ser olika ut beroende på vem man tittar på. För elever handlar det främst om att kunna uppskatta kursens svårighetsgrad, svårigheter att anpassa sig efter en kursdesign som främst är baserad på självständiga studier och en känsla av isolering (Östlund, 2008, s. 7). Elever som först och främst har datorvana har fördel före elever som inte har det. Östlund (2008, s. 6) beskriver att ett av de största problemen elever möter är saknandet av gemenskap. Denna avhandling är först och främst inriktad kring elever som läser på högskolor och universitet och om saknad av gemenskap är en faktor för vuxna människor lär det gälla ännu mer för unga människor som är i sina formativa ålder - där sökandet efter identitet är ännu starkare. Detta antagande går såklart inte generalisera kring alla vuxna och alla ungdomar men det lär vara en ännu starkare faktor för barn och ungdomar att ha en gemenskap att känna tillhörighet i. En annan faktor Östlund (2008, s. 9) lägger fram är bristen av emotionellt stöd i hemmet för ens utbildning. Får man inte stöd från sin familj, eller i minsta fall studie ro för att kunna utföra studierna, blir det svårt för den enskilda eleven att fokusera på studierna.

Den tekniska kompetensen som krävs är kopplade till förmågan att ta del av interaktivt lärande på distans, som är kopplat till att man upplever svårigheter att samverka via datorkommunikation (Östlund, 2008, s. 43). Att studierna kräver autonomi i studier och ibland att eleverna möts utanför lektionerna för att genomföra gruppuppgifter. Här uppger

(Östlund, 2008, s. 23) att det inte är ovanligt att vissa elever inte dyker upp och att andra elever får arbeta högre - vilket är kopplat till vilken studiemotivation de har. Det är även den variabeln att det är lättare att "komma undan" i gruppuppgifter på distans då läraren inte kan se om vilka elever som deltar och vilka elever som inte deltar på samma sätt då det inte finns ett klassrum där de fysiskt kan se varandra och se vilka som deltar.

En annan forskare vid namn Jönsson (2005, s. 574), som har undersökt hur man främjar undervisning på gymnasienivå inom fysik över distans, pekar ut en annan viktig nyckelfaktor för distansundervisningen, och det är att läraren måste kunna fungera som ett lärande stöd snarare än ett instruerande stöd. Detta innebär att läraren ska gå ifrån att planera ett material i detalj och sedan instruera eleverna hur de ska utföra det till att istället ge elever en övergripande uppgift som de självständigt ska lösa med lärarens stöd ifall det fastnar. Detta paradigmskifte är framförallt förekommande enligt Jönsson (2005, s. 575) i distansundervisning men har börjat bli mer och mer vanligt även i traditionell undervisning. Jönsson (2005, s. 576) gjorde även en undersökning där gymnasielärare fick testa båda tillvägagångssätt för undervisning och de lärare som applicerade metoden som kännetecknades av lärande stöd istället för instruerade stöd hade bättre resultat hos sina elever och högre studiemotivation. Detta förutsätter dock att läraren förstår hur de ska använda den tekniska kompetensen för att vara ett lärande stöd till eleverna och att eleverna besitter den tekniska kompetensen, och framförallt studiemotivationen, att kunna lösa de uppgifterna på ett självständigt och tillfredställande sätt. Även om fysik och samhällskunskap är två olika ämnen kan det ändå vara värt att ha denna tidigare forskning i åtanke i förhållande till denna studiens resultat.

Ett annat krav på läraren för att distansundervisningen ska kunna utföras på ett adekvat sätt, enligt Skolverkets publikation *Digitalisering i Skolan - möjligheter och utmaningar* (2018, s. 51), är att kunna kombinera tre kompetenser: Kunskap om digital teknik, pedagogisk kunskap samt ämneskunskapen. Dessa tre kompetenser isolerade är inte tillräckliga för att kunna genomföra adekvat distansundervisning utan det är kombinationen av dem som är väsentliga

(Skolverket, 2020)

Ovanstående modell är kombinationen av tre tidigare nämnda kompetenserna, och Skolverket (2020, s. 52) anser det är de fyra skärningspunkterna mellan kompetenserna som är det mesta intressanta:

Det mest centrala är de fyra skärningspunkterna där kunskaperna kombineras på olika sätt: pedagogisk ämneskunskap (PCK), teknisk ämneskunskap (TCK), teknisk pedagogisk kunskap (TPK) och slutligen, alla tre: teknisk pedagogisk ämneskunskap (TPACK). Det illustrerar att läraren behöver kunna kombinera sina ämneskunskaper om till exempel vad som är centrala teorier och metoder inom sitt ämne med sin pedagogiska kunskap om hur elever lär samt kunskap om olika teknikers funktion, möjligheter och begränsningar. Att kombinera dessa olika kunskaper i praktiken innebär till exempel att läraren har kunskap om hur digital teknik kan användas för att illustrera, bearbeta och förstå ett visst ämnesinnehåll, liksom kunskap om hur undervisning och lärande förändras när en specifik teknik tillämpas samt olika teknologiers möjligheter och begränsningar i undervisningssituationen. I modellen betonas att varje undervisningssituation är unik och att det inte finns en lösning på hur teknik ska integreras i undervisningen som fungerar för varje lärare, ämne och elevgrupp. Istället måste arbetet med att integrera teknik i undervisningen anpassas till den unika undervisningssituationen. Lärare står därmed inför en utmaning när det gäller att integrera den digitala tekniken i undervisningen, inte överallt eller alltid, men där det utgör ett naturligt hjälpmedel (Skolverket, 2020, s. 53)

Ovanstående citat illustrerar vikten av att erfarna ämneskunskapslärare, som samhällskunskapslärare, inte alltid besitter kunskapen som behövs för att genomdriva framgångsrik distansundervisning utan det kräver även den tekniska och allmänpedagogiska kompetensen för att kombinera dem till det som Skolverket (2020, s.53) benämner som (TPACK) teknisk pedagogisk ämneskompetens. Det är med andra ord i skolans intresse att se till att kartlägga, enligt Skolverket (2020), och se till att lärare inte endast, trots att de kanske har lång arbetslivserfarenhet, besitter de relevanta ämneskunskaperna men även den tekniska kompetensen som krävs för adekvat distansundervisning. För samhällsorienterade ämnen, som samhällskunskap och historia, finns det krav för att eleven ska förstå källkritik samt normer och regler för den digitala världen, vilket ger goda förutsättningar för relevant

innehåll för undervisning som bedrivs på distans (Skolverket, 2020, s. 68). Vikten av att hantera ett stort flöde av information, vilket Internet har, är även centralt för samhällsorienterade ämnen. Det är därmed relevant för lärare att förstå hur dessa digitala normer och regler fungerar samt besitta den tekniska kunskapen att sälla information i det flöde som besitter bestridande uppgifter som Internet är (Skolverket, 2020, s. 69).

3 Teori

3.1 Sociokulturella perspektivet

Då studien syftar att förstå samhällskunskapslärares upplevelser och uppfattningar om hur distansundervisningen har påverkat deras undervisning är ett sociokulturellt perspektiv logiskt att applicera när dessa upplevelser ska analyseras - då det perspektivet kan bidra med att förklara om dessa upplevelser kan ha konsekvenser för undervisningen. Detta kapitel kommer vara uppdelat att först klara de sociokulturella grunden – vad det är. Sedan kommer det sociokulturella perspektivet förklaras i relation till distansundervisning och digitalt lärande för att göra det applicerbart till denna studie.

3.1.1 Sociokulturella perspektivet – Betydelsen för interaktion för samhällskunskap

Ett synsätt att se på hur lärande och pedagogik kan förklaras och utvecklas är det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2014, s. 117). Detta perspektiv definieras av Roger Säljö (2014, s. 117 – 118) som ett perspektiv som förklarar att människors tänkande och kunskaper endast förstås genom att undersöka det samspel som sker mellan människor i lärandeprocessen och hur aktörerna använder sig av sociala och kulturella verktyg.

Ett av Vygotskijs utgångspunkter avser att människan är en biologisk, psykologisk, social och historisk varelse. En del av hennes utveckling kan förstås som en biologisk process där vi utvecklas från att vara helt beroende av vår omgivning i de flesta avseenden till att behärska vår kropp och samspela med vår omgivning. Vi lär oss gripa om föremål, resa oss upp, gå och springa, påkalla andras uppmärksamhet och etablera socialt samspel genom blickar, pekande och andra former av kroppsspråk (Säljö, 2018, s. 119).

Skolan utgör ett socialt samspel, en institution, där lärare och elever möts och lärandeprocesser sker. Detta sociala samspel utgör en plattform för det som Vygotskij kallar för appropriering – en plats där elever tar till sig kunskap genom interaktionerna som sker i den undervisning som sker på skolan (Säljö, 2010, s. 113). Det räcker dock inte att eleverna är på skolan för att kunskap ska förmedlas till eleverna – utan det behövs en aktiv interaktion mellan lärare elever enligt det sociokulturella perspektivet för att kunskap och synsätt ska förmedlas (Säljö, 2010, s. 112). För skolundervisning skulle det innebära att kunskap föds först och främst via klassrumsundervisningen. På samma sätt möts lärare och elever, via distansundervisningen, på olika plattformar där elever och lärare kopplar upp sig för att genomföra distansundervisning.

Alltså om vi utgår ifrån Vygotskijs teorier om att det är interaktionen mellan lärare och elev som avgör hur väl elever tar sig an undervisningen, som det sociokulturella perspektivet argumenterar för, är det väsentligt att undervisning i samhällskunskap bedrivs på ett sådant

sätt att elever och lärare interagerar och kommunicerar på ett fungerande sätt så att interaktionen upplevs meningsfull och därmed genererar kunskap åt både lärare och elever (Säljö, 2014, s. 164). Approprieringen, alltså den kunskap eleverna tar till sig via interaktionerna, fungerar alltså först optimalt när interaktionen, kommunikationen och samspelet mellan lärare och elever, är på en nivå där både lärare och elever känner delaktighet och engagemang.

3.1.2 Sociokulturella perspektivet i digitalt lärande - Distansundervisning som redskap

I det sociokulturella perspektivet används redskap, oftast med benämningen artefakter, som föremål som används för att stödja och hjälpa människors handlingar, so till exempel Whiteboards, Excel, Word, PowerPoint eller datorer, dessa kallas för primära artefakter (Säljö, 2014, s. 154). Dessa är centrala för distansundervisningen då datorn och all tillhörande utrustning som internet, PowerPoint osv utgör redskapen läraren använder sig av för att genomföra undervisning på distansundervisningen. För att lärare ska kunna använda sig av artefakter på ett meningsfullt sätt i undervisningssyfte kräver det att lärarna har bemästrat användandet av artefakten, alltså att läraren är medveten hur hen ska använda artefakten för att bedriva undervisning, i vårt fall datorn och undervisning online (Säljö, 2014, s. 170). Detta innebär att approprieringen i detta avseende, kunskapen som elever tar till sig via interaktioner, sker först och främst när läraren behärskar distansundervisning som ett redskap för att skapa meningsfulla interaktioner där kunskap kan skapas. Detta står i kontrast i så fall till om lärare använder sig av distansundervisningen endast för att förmedla kunskap, för då saknas möjligheten att använda redskapet på ett meningsfullt sätt som möjliggör interaktioner och meningsskapande mellan lärare och elever (Säljö, 2014, s. 169).

3.1.3 Sociokulturella perspektivet och samhällskunskap som ämne

Forskning inom samhällsdidaktik utgår inte sällan från teorier som liknar de sociokulturella perspektivet. Långström & Virta (2016, s. 205) identifierar att en av de viktigaste indikatorerna för "äkta lärande" inom samhällskunskap för elever är den diskurs de själva skapar - alltså de egna tankar, ord och slutsatser elever kommer fram till i arbeten som kräver självständigt arbete och interaktion. Insulander & Selander (2018, s. 44) sammanfattar även att de viktigaste faktorerna för elevernas lärande i samhällskunskap är att eleverna tar ansvar över sitt eget lärande och lärarna ska ta baksätet och låta eleverna arbeta så självständigt som möjligt. Det är interaktionen som står i centrum mellan lärare och elever samt mellan eleverna själva. Det är med andra ord det klimatet som skapas i klassrummet av lärare och elever, den miljön de tillsammans genererar, som skapar ett klimat i klassrummet som främjar diskussioner och självständiga arbete samhällsämnet ämnar använda sig av. Denna teori om att de själva skapar diskurser tillsammans mellan elev-elev och lärare-elev ligger i linje med att sociala interaktioner ligger till grund för lärande inom samhällskunskap.

Ekendahl, Nohagen och Sandal (2015, s. 117) beskriver klimatet i klassrummet, alltså den interaktiva arenan elever och lärare skapar tillsammans, är väsentlig för det aktiva deltagandet och i förlängningen lärandet för eleverna. Ekendahl et al (2015, s. 118) beskriver att det är viktigt att klassrummet i samhällskunskap kännetecknas av flexibilitet som gör att det ska gå att kunna växla från lärarlett klassrum till helklass med gruppdiskussioner och individuella arbetsuppgifter och att för styrd struktur riskerar att hämma den lärande miljön i klassrummet. Den fysiska miljön ska vara inbjudande och det ska finnas möjligheter för att eleverna aktivt kunna delta i diskussioner och samtal med exempel som ges att möblering ger en tydlig signal hur ett klassrum är designat att fungera för att möjliggöra samtal. Om till exempel alla stolar står riktade mot katedern kan det vara en signal att läraren vill ha katederundervisning medan om stolar är i en ring i klassrummet blir det en signal att eleverna ska titta på varandra i klassrummet och därmed samtala mer med varandra istället för att bara lyssna på läraren. Med andra ord så avgör läraren vilken kultur klassrummet ska ha utifrån det klimat hen skapar i klassrummet avseende undervisningsstruktur och layout i den fysiska miljön. Ekendahl et al (2015, s. 118) fortsätter i dessa tankebanor hur viktig lärandemiljön är inom samhällskunskap och lägger extra vikt vid hur viktigt det är för läraren att skapa en miljö som främjar kommunikation mellan lärare-elever och elev-lärare. Om läraren inte lyckas skapa en klassrumsmiljö som främjar kommunikationen mellan aktörerna riskerar klassrummet att ha grupper med vissa elever som är aktiva och tar mycket plats i klassrummets diskussioner och vissa grupperingar som inte säger mycket alls.

Det finns stöd för inlärande i det sociokulturella perspektivet för den interaktiva arenan i klassrummet, läraren många gånger ska fungera som ett lärande stöd istället för ett instruerande stöd via teorin stöttning/scaffolding som den nordamerikanske psykologen Jerome Bruner, som var inspirerad av Vygotskijs teorier om sociokulturellt lärande, har formulerat:

Stöttning, scaffolding, är en metafor som myntades av den nordamerikanske psykologen Jerome Bruner och hans kolleger (se t.ex. Woods, Bruner & Ross, 1976) för att beskriva den hjälp och vägledning som kännetecknar samspelet i många typer av nybörjare-expert-interaktioner. Stöttning utgörs av ett stöd som successivt avtar och dras undan allt eftersom förmågan till självständigt agerande utvecklas. (Skolverket, s. 1, 2020).

Denna sociokulturella teori hittar ju även stöd i de framgångsfaktorerna som diskuterades i tidigare forskning angående lyckad undervisning på distans som bland annat Jönsson (2005) diskuterade. Läraren ska hellre ge eleverna en övergripande uppgift att lösa, ta ett steg tillbaka, och sedan fungera som ett stöd för eleverna ifall de fastnar med uppgiften. Detta skapar en dynamik enligt de sociokulturella teorierna att eleverna på sikt lär sig bli mer självständiga i sin förmåga att lösa uppgifter.

Det finns stöd både i läroplanen LGR 11 (Skolverket, 2020) där fokus läggs på att eleven ska få möjlighet att utveckla sin sociala kompetens och sin kommunikativa förmåga. Det finns även stöd i Skolverkets kursplan för samhällskunskapsämnet för att främja en stark sociokulturell miljö:

Medborgarkompetens innefattar förutom kunskaper om samhället också förmåga att aktivt delta i samhällslivet. För att man som medborgare ska kunna göra sin röst hörd utöver att rösta i val,

betonar ämnesplanen att eleverna ska kunna uttrycka sina kunskaper och uppfattningar både skriftligt och muntligt samt med hjälp av modern informationsteknik. Detta kan göras i till exempel bloggar, debattartiklar och strukturerade diskussioner (Skolverket, 2020).

Det finns med andra ord uttryckligen stöd i kursplanen för samhällskunskap och läroplanen för gymnasiet att läraren har ett ansvar att skapa en lärandemiljö, en atmosfär, där eleverna uppmuntras och stöds till ett aktivt deltagande där de kan ta del av olika perspektiv, värderingar och uppfattningar (Ekendahl, et al, 2015, s. 119). Det finns alltså ur ett sociokulturellt perspektiv ett incitament, en nödvändighet, för samhällskunskapslärare att skapa en miljö både fysiskt och psykologiskt som främjar aktivt deltagande och samtal mellan de aktörer som befinner sig i klassrummet.

Några sätt för samhällskunskapslärare att skapa ett bra klimat som främjar kommunikation och aktivt deltagande är deliberativa samtal, som är samtal som läraren aktivt väljer ut för att passa undervisningen (Ekendahl, 2015, s. 122). Exempel som lyfts fram i deliberativa samtal är att uppmuntra och förstärka elevernas samspel med varandra genom att balansera ut deltagandet, spegla och stämma av med enskilda elever, ställa öppna frågor som "hur kommer det sig?" och att aktivt använda sig av metasamtal där man diskuterar med klassen vad man har pratat om och hur man har kommit fram till definieringen av vissa begrepp (Ekendahl, 2015, s. 123). Alla ovan är tekniker som främjar ett visst klimat, en viss kultur, i ett klassrum som kräver lärares aktiva roll i dess skapande och upprätthållande. Ur ett sociokulturellt perspektiv krävs det med andra ord att läraren och eleverna tillsammans skapar ett klimat som främjar dessa tillvägagångsätt.

4 Metod

4.1 Kvalitativa intervjuer

Denna studie använder sig av den kvalitativa datasamlingsmetoden intervjuer för att få ut informationen som behövs för att mäta samhällskunskapslärares upplevelser och uppfattningar om hur distansundervisningen har påverkat deras arbetssätt.

Till skillnad från en kvantitativ analys som mäter exakta siffror så är en kvalitativ studie baserad på att utvinna människors svar som analysmaterial (Dimenäs, 2020, s. 61). Därför gäller det att man ställer rätt frågor om man vill ha de svar man är ute efter som forskare. I mina intervjuer kommer fokus vara på frågor som har ett drag av en fenomenologisk utgångspunkt, vilket gör att det både är viktigt att frågorna ställas på rätt sätt så att undersökningsobjekten, samhällskunskapslärares i mitt fall, får frågor som de tolkar på ett sådant sätt att svaren är kopplade till det jag frågar om. Det finns en risk att det fenomenologiska utgångspunkten är svår att förena med det sociokulturella perspektivet - då det sociokulturella perspektivet placerar resultatet i en bestämd kontext, medan det fenomenologiska synsättet fokuserar på att fokusera på uppfattningar och upplevelser respondenterna har utan ett fast ramverk. Jag anser dock att till denna uppsats, som fokuserar på distansundervisningen som en social arena där interaktioner sker, att det sociokulturella perspektivet tillsammans kan vara intressanta att tillämpa trots riskerna att de är motsägelsefulla som teorier. Det är viktigt att mina frågor är formulerade på ett sådant sätt att det är lärarnas svar som hamnar i fokus och mina tolkningar inte får utrymme i själva frågeställningen, därför är det viktigt att frågorna är formulerade på ett sådant sätt att lärarnas förstår dem direkt och kan återge sina erfarenheter och upplevelser (Dimenäs, 2020, s. 33). Enligt Bryman (2018, s. 351) är inte validitetsfrågan särskilt viktigt när man använder sig av kvalitativa metoder men det finns vissa aspekter som är viktigt; framförallt att metoder man använder mäter det man vill att den ska mäta. Därför är det viktigt ännu en gång att frågorna formuleras på sådant sätt så att de inte ska gå att misstolka, vilket annars skulle försämra validiteten.

Jag anser att denna studie har det som Bryman (2018, s. 163), relativt hög extern reliabilitet, då den ska kunna gå att replikera på andra skolor med andra samhällskunskapslärare. Detta anser jag framförallt för att studien har den fenomenologiska ansats, dess fokus på lärarnas upplevelser och uppfattningar i första hand gör att det finns inga direkt felaktiga svar från lärarnas sida, utan snarare finns det risk för studiens validitet om frågorna ställas på ett sådant sätt som gör att det går att misstolka frågorna (Dimenäs, 2020, s. 33). Då frågorna handlar om hur distansundervisningen har påverkat samhällskunskapslärares möjligheter att undervisa i förhållande till de kunskapsmålen och förmågorna som eleverna ska träna på under kurserna så borde denna studie kunna replikeras på andra gymnasieskolor i Sverige då

den stora majoriteten av samtliga svenska gymnasieskolor har bedrivit undervisning på distans.

Tillförlitligheten för studien är således viktig för en fenomenologisk studie, då det är viktigt att både respondenter, jag som forskare samt de som ska läsa min studie och ta del av den uppfattar frågorna och svaren på rätt sätt. Ett sätt man kan göra detta är att ha en *respondentvalidering* (Bryman, 2018, s. 261). Detta innebär att efter intervjuerna är färdigställda kommer jag skriva ner svaren på frågorna respondenterna har genomfört och skicka det till dem och så får de svara om mina referat av deras svar är rätt eller om det behövs göras justeringar:

I alla dessa fall (Fall där respondentvalidering tillämpats) var målet att få en bekräftelse på att forskarens resultat och intryck stämde överens med de studerade personernas uppfattningar och, om det visade sig finnas en bristande överensstämmelse, vilka anledningarna till att det kunde vara (Bryman, 2018, s. 259).

Alltså, för att säkerställa att mina tolkningar stämmer överens med respondenternas uppfattningar och upplevelser kommer en responsvalidering göras. Efter återkopplingen har gjorts kommer ytterligare en intervju med respondenterna göras om jag anser att det behövs om det har gjorts stora fel vid tolkningen av första transkriberingen.

Även om tillförlitligheten ökar med respondentvalidering är det inte en metod utan potentiella problem. Det finns en risk enligt Bryman (2018, s. 259) att respondenten kan bli reagera defensivt och vilja censurera delar av intervjun om respondenten får ta del av materialet i efterhand. Det finns även risken att respondentvalidering inte ger särskilt mycket nytta då validering av detta slags används främst mellan forskarkollegor och inte mellan respondent och den som intervjuar (Bryman 2018, s. 260). Ofta placerar man in respondentens svar i en vetenskaplig referensram och när respondenten då tar del av intervjuer kan det medföra svårigheter för respondenten att tolka intervjun rätt. Jag ska försöka att hålla respondentens svar så lättbegripligt och utan tolkning som mycket som möjligt för att minimera att detta sker.

Angående intervjupersonerna ser jag dem som så mycket som möjligt autonoma karaktärer, även om de är en del av ett skolsystem, som kan svara på frågorna så fritt som möjligt utan att de tänker på potentiella repressalier för eventuella chefer. På så sätt ser jag dem som aktörer som till viss del såklart styrs av skolans normer och hur skolan är uppbyggd men även att de anser att de på ett professionellt plan har ansvar och frihet att bedriva undervisning på deras villkor. Med andra ord så är jag medveten om att respondenternas svar är påverkade av den kultur och de normer som hör till skolvärlden och deras svar är påverkade av detta vilket kan påverka tillförlitligheten av studiens analys och diskussion (Bryman, 2018, s. 253).

Det är den kvalitativa undersökningen, intervjuerna, som kommer utgöra empirin i denna studie. Intervjuerna är strukturerade på ett sådant sätt att jag kommer skriva upp frågorna i olika teman som följer på varandra – men det lämnas utrymme till följdfrågor om det finns något tema som respondenterna fastnar för och vill utveckla vidare. Om det förekommer stickspår från teman så kommer, om det är relevant för frågeställningen, diskuteras och analyserat i förhållande till tidigare forskning. Då fokus ligger på respondenternas upplevelser och uppfattningar om distansundervisningen påverkan på deras undervisning kommer är det relevant att låta respondenterna styra samtalet till viss del om de vill delge

uppfattningar och upplevelser som kanske inte är direkt kopplade till temaområdena de blir tillfrågade om (Bryman, 2018, s. 414). Det är med andra ord respondenternas vardagsliv studien till viss del har ambitioner att få inblick in, då svaren från de olika temaområdena kommer vara svar som är direkt hämtade från respondenternas egna uppfattningar och upplevelser (Kvale, 2007, s. 13–15). Jag tycker det är logiskt och naturligt att om studien syftar att få fram respondenternas egna uppfattningar så bör intervjun även vara utformat på ett sådant sätt som lämnar stor frihet till respondenterna att svara på ett sätt som är naturligt för dem, därför lämnas relativt stor autonomi till respondenterna i hur intervjun kommer fortgå.

Det är den kvalitativa undersökningen, intervjuerna, som kommer utgöra empirin i denna studie. Intervjuerna är strukturerade på ett sådant sätt att jag kommer skriva upp frågorna i olika teman som följer på varandra – men det lämnas utrymme till följdfrågor om det finns något tema som respondenterna fastnar för och vill utveckla vidare. Om det förekommer stickspår från teman så kommer, om det är relevant för frågeställningen, diskuteras och analyserat i förhållande till tidigare forskning. Då fokus ligger på respondenternas upplevelser och uppfattningar om distansundervisningen påverkan på deras undervisning kommer är det relevant att låta respondenterna styra samtalet till viss del om de vill delge uppfattningar och upplevelser som kanske inte är direkt kopplade till temaområdena de blir tillfrågade om (Bryman, 2018, s. 414). Det är med andra ord respondenternas vardagsliv studien till viss del har ambitioner att få inblick in, då svaren från de olika temaområdena kommer vara svar som är direkt hämtade från respondenternas egna uppfattningar och upplevelser (Kvale, 2007, s. 13–15). Jag tycker det är logiskt och naturligt att om studien syftar att få fram respondenternas egna uppfattningar så bör intervjun även vara utformat på ett sådant sätt som lämnar stor frihet till respondenterna att svara på ett sätt som är naturligt för dem, därför lämnas relativt stor autonomi till respondenterna i hur intervjun kommer fortgå.

4.2 Urval

Urvalet har baserat på tillgänglighet, i mitt fall de lärare som har ställt upp på intervju. För att se om det finns regionala skillnader har jag valt att intervjua lärare från två olika kommuner; 2 från Västerås kommun på ett högskoleförberedande gymnasium och 2 från Höganäs kommun, också dessa lärare från ett högskoleförberedande gymnasium. För att öka validiteten i studien hade jag gärna haft fler intervjuer med fler lärare, men efter jag har mejlat samtliga lärare i båda kommuner som har samhällskunskap på gymnasienivå, har endast dessa fyra valt att ställa upp. Det ska även noteras att de två lärare i Västerås som intervjuades är lärare jag har haft kontakt med på min VFU-period HT2020 och de andra två lärarna har kontakt med en bekant till mig i Helsingborg. Detta ska förhoppningsvis inte färga resultatet allt för mycket men säger något om hur svårt det kan vara att hitta människor som vill ställa upp på intervju. När det endast är fyra lärare som intervjuas kan det även vara svårt att dra några generella slutsatser för hela Västerås och Höganäs kommun om hur

distansundervisningen har upplevts och påverkat samhällskunskapslärares undervisning, men studien säger något i alla fall om specifikt dessa fyra lärares upplevelser och uppfattningar vilket kan generera slutsatser om förslag till framtida forskning.

Samtliga lärare har fått fiktiva namn för att öka anonymiteten, respekten för respondenterna, så att de inte går att identifiera (Dimenäs, 2020, s. 150). Jag anger inte vilka skolor respektive lärare arbetar på och vilka klasser de undervisar i. Transkriberingarna finns men jag väljer att inte bifoga dem för att öka anonymiteten. Allt resultat som diskuteras i analysen är från intervjuerna och inget material är lagt till i efterhand från följdfrågor eller mina tankar efter intervjuerna är genomförda.

Fyra intervjuer med lärare från 2 olika skolor i 2 olika städer har genomförts. Åldern på lärarna varierar mellan 32 och 49 och även tiden de har arbetat som lärare varierar mellan 3 och 22 år. Samtliga lärare har bara arbetat på den skolan de nu arbetar på.

Intervjupersonerna är uppvuxna och utbildade i den regionen de nu arbetar som lärare och alla är födda i Sverige. Samtliga lärare har mer än bara samhällskunskap som ämne - där två lärare även har idrottsvetenskap som ämne och de andra två har historia respektive religionskunskap som andraämne. Samtliga lärare undervisar minst hälften av sin arbetstid, i alla fall utom ett, i ämnet samhällskunskap. Jag har valt att kalla personerna Peter, Ingmar, Tor och Ylva.

Båda skolorna har högskoleförberedande program som huvudprofil men den ena skolan har även en del yrkesprogram. Den ena skolan har runt 500 elever och de två lärarna från denna skola beskriver eleverna som engagerade och ambitiösa i sin strävan att nå höga betyg för att komma in på de program de eftersträvar efter gymnasietiden. Lärarna på denna skola, som vi kan kalla Hjalmskolan, har bra kommunikation inom kollegiet och med skolledningen samt hjälper varandra mycket mellan ämnena om det behövs och tillåter. Elevunderlaget är tämligen homogent vilket båda lärare tycker är synd. Hjalmskolan har en idrottsprofil med högskoleförberedande innehåll på samtliga program. Skolan beskrivs som trygg och det förekommer väldigt sällan konflikter mellan elever samt mellan elever och lärare.

Den andra skolan, Stadsgymnasiet, beskrivs som en skola som består av runt 900 elever och har högskoleförberedande, introduktionsprogram samt yrkesprogram. De två lärarna beskriver elevunderlaget är heterogent, vilket de säger är ett resultat av bredden av program de har. Introduktionsprogrammet är till för invandrare primärt vilket ger en kulturell bredd på skolan. Skolan beskrivs som trygg och att även här sällan finns konflikter mellan elever och lärare eller bland eleverna. Båda lärarna här beskriver dock att det finns en viss underliggande spänning mellan lärare och skolledningen där de upplever att skolledningen och kommunen har en viss uppfattning, i synnerhet kring distansundervisningen, än vad lärarna har.

4.3 Tillvägagångsätt

Tillvägagångsättet beskrivs i detta avsnitt. Jag kontaktade lärare via mejl. Jag har frågat dem om de vill ställa upp på intervju och vad det kommer handla om. Efter intervjun är gjort via verktyget Zoom (inspelad online intervju) analyserar jag innehållet i intervjun i förhållande till skolans styrdokument samt den tidigare forskning som är det teoretiska ramverket för denna studie. Intervjuerna varade ifrån 30 till ungefär 45 minuter långa. Dessa intervjuades spelades in och transkriberades sedan manuellt av mig genom att lyssna och skriva ner exakt vad jag och de som intervjuades sa under intervjutiden. Då frågorna om hur distansundervisningen har påverkat samhällskunskapslärarna är kopplade till de fem kunskapsmålen och förmågorna eleverna ska utveckla i samhällskunskapskurserna kommer jag dela in respondenternas svar i dessa fem kategorier kommer svaren som lärarna. Samtliga lärare får veta att de kan dra sig ut ur studien när som helst och att deras medverkade kommer anonymiseras.

4.3.1 Bearbetning, analys och tolkning

Denna studie kommer använda sig av en tematisk analysmetod för att avläsa intervjumaterialet. Enligt Bryman (2018, s. 153) går tematisk analysmetod ut på att hitta likheter och skillnader i respondenternas svar för att besvara frågeställningen av studien. Med andra ord kommer jag försöka tematisera respondenternas svar i förhållande till den frågeställningen som har ställts till studien. Förutom likheter och skillnader kommer jag även hålla reda på om det finns några områden som respondenterna fäster vikt vid, om det finns någon fråga som lärarna lägger större tyngd på att svara på än andra. Dessa kommer lyftas fram i analysen främst för att det ligger i linje med att studien är av fenomenologisk art, alltså att den fokuserar på respondenternas uppfattningar och upplevelser (Dimenäs, 2020, s. 231).

Efter intervjuerna blev transkriberade med hjälp av respondentvalidering har de tematiserats på följande sätt:

1. Distansundervisningens påverkan på lärarens undervisning och på innehållet av deras undervisning
2. Digital undervisning och nya arbetsmetoder
3. Sociala kontakten med eleven

Dessa tre teman har utvalts då det är dessa teman reflekterar bäst det som respondenterna har valt att återge i sina intervjuer. Dessa teman har återkommit i samtliga intervjuer och därför har jag tagit åtgärder att fokusera på dessa teman för att lyfta fram om det finns likheter och skillnader i lärarnas uppfattningar och upplevelser av distansundervisningen.

4.4 Etiska avvägningar och praktiska val

Det etiska övervägandet för denna studie är främst hur jag som författare av studien behandlar personuppgifterna i form av inspelade intervjuer samt persondata. Ingenstans i denna studie är respondenternas namn synliggjort utan de hänvisas till fingerade namn. Dessutom kommer samtliga intervjuer som är inspelade att destrueras efter de är transkriberade och resultatet av dessa är sammanställt. All information kan således inte härledas till en specifik lärare eller person och jag har tagit det etiska ställningstagande som krävs för att se till att respondenternas anonymitet är säkrat.

Respondenterna fick ta del av ett informationsblad som de skrev under på, där de det explicit kommer stå att intervjun endast kommer användas till denna studie och dess forskningssyfte och att de som personer samt deras arbetsplats kommer anonymiseras. På så vis hoppas jag att med detta informationsblad även öka validiteten av studien, alltså att den undersöker det den ska undersöka, genom att respondenterna är medvetna om att de kan prata öppet utan något kan läsa vem det är (Dimenäs, 2020, s. 150). Flera skolor används även till studien vilket gör det svårare för människor som vet vilka skolor jag har undersökt att gissa vem som har sagt vad om de skulle läsa studien.

Vid denna typ av intervjuer finns det alltid en risk att respondenterna jag haft kontakt med förut, i detta fall lärarna från Västerås kommer att svara på frågorna på ett sätt de vill att jag vill att de ska svara på. Det finns dock även en chans att tack vare att de känner mig att de svarar på ett ärligt och öppet sätt då har högre tillit till mig än de respondenter jag intervjuar som jag aldrig haft kontakt med förut. På samma sätt kan respondenterna svara mer vad en forskare förväntar sig att höra från en lärare som är professionell snarare än ärliga svar, så detta problem kan man argumentera går åt båda håll. Enligt Kvale (2007, s. 20) så finns det alltid påverkan på intervjuer när man har relation till respondenten, och det har man oavsett om man känner personen eller inte. Känner man personen påverkar det på ett sätt hur intervjun går till men även på samma sätt om du inte känner personen, vilket också är en typ av relation, en mer formell sådan, påverkar det även utkomsten av intervjun.

Det praktiska valet jag har fått göra för denna kvalitativa analys är att göra betydligt färre intervjuer än vad jag hade tänkt mig – detta på grund av det har visat sig vara svårt att få lärare att ställa upp på intervjuer. Detta kan bero på att examensarbetet genomförs i slutet av en termin och lärare har mycket att göra - det kräver ju tid och engagemang av lärarna som har ställt upp på intervjuerna att göra detta vilket är något man får respektera. Däremot så tog transkriberingarna väldigt lång tid, ungefär 6 timmar per intervju, så fler intervjuer än de som har genomförts hade varit svårt att kvalitativt ta sig tiden att genomföra.

4.5 Resultat och analys av teman

4.5.1 Tema 1 – Distansundervisningen påverkan på undervisningen

Samtliga lärare beskriver i intervjuerna att distansundervisningen har påverkat deras undervisning, även om det är på olika sätt. Något som samtliga lärare vill prata om i intervjuerna, som var kopplat till intervjufrågorna, var hur lärarnas innehåll i deras undervisning hade påverkats och om de hade fått tillämpa nya metoder för att kunna undervisa samhällskunskap - alltså om deras ämnesdidaktiska beslut hade påverkats.

Peter beskriver att han framförallt hans struktur på undervisningen har förändrats mest och att hans innehåll har påverkats till viss del. När jag frågar Peter om han har behövt avvika från kursplanens innehåll så tycker han själv att han inte har gjort det men att han har behövt använda sig betydligt mer av visuellt stöd och mer förberedelse för att kunna förklara olika fenomen och begrepp via verktyg som PowerPoint, något han inte har behövt under undervisning på plats i skolan då han har kört helklassundervisning med hjälp av Whiteboard eller smartboard utan vidare förberedelse. Peter anser att hans undervisnings innehåll inte har påverkats markant men nämnde även att mycket av hans undervisning när det har skett digitalt har gått ut på att "validera" elevernas tidigare uppvisade färdigheter och kunskaper som de redan hade demonstrerat på undervisning som skett på skolan. Peter nämner dock att i vissa sammanhang skulle det vara problematiskt att följa kursplanen i ämnen som har kursprov eller så kallade nationella prov: "Det som skulle kunna påverka för historieundervisning är om vi hade haft ett nationellt prov, ett kursprov, i samhällskunskap men det har vi inte, där kan jag dock se att det hade varit svårt att genomföra". Men då samhällskunskap inte har nationella prov så anser Peter att hans undervisning inte har påverkats så mycket ändå. Angående sin metodik beskriver Peter att han har blivit mycket

mer strukturerad, vilket är positivt då han anser att han är mer förberedd på lektionerna nu än förr samt att eleverna uppskattar strukturen. Däremot så tvivlar han om på sikt detta kan påverka spontaniteten i hans undervisning som han anser en av hans största styrkor, att strukturen som den digitala undervisningen han tycker den kräver gör att det finns lite utrymme för spontana inslag i undervisningen. Denna spontanitet tycker han är synd då han anser att spontaniteten är viktigt för att vara lärare i humaniora och i synnerhet samhällskunskap:

Ja du utbildas till samhällskunskapslärare jag har alltid känt att man fångar upp elevernas frågor. Man hugger på något, man tar upp en auktoritet, man börjar en lektion att visa DN:s framsida: "Trump godtar förlusten". Man ska inte underskatta att fånga något i nuet i samhällskunskap men även historia.

Detta upplever Peter som ett problem för hans ämnesdidaktiska val, då mycket av undervisningen går ut på att fånga elevernas intresse i nuet och fånga det som gör de engagerade och intresserade för att få dem intresserade att tänka i samhällsvetenskapliga banor. Peter beskriver att hans undervisning också har förändrats i den mån han måste motivera sin undervisning på ett sätt att han inte har bemött under sin vanliga undervisning:

Jag tror vissa elever är frustrerade, de enda denna lärare gör att de kontrollerar mig. De ber mig lämna in uppgifter hela tiden. Garbage in och garbage out: In med uppgifterna och sen tillbaka. Det finns inget fördjupande material eller uppföljning på uppgifterna. Tänk på att eleverna har 8–9 kurser - tänk om samtliga lärare har samma upplägg. Alla elever ska göra uppgifter skriftligt och lämna in och sen göra en Google Meets Powerpointpresentation. Om alla gör samma sak så blir det tråkigt för eleverna för det blir samma upplägg av alla lektionerna och det blir inte roligt.

Ylva ger ett övergripande positiv intryck av hur hon tycker distansundervisningen har påverkat hennes innehåll och hennes undervisning:

Det har inte påverkat jättemycket, varken metodologiskt eller didaktiskt egentligen. Innehållet har ju varit det samma om man ser rent till det ämnesmässiga innehållet och de didaktiska valen kring vad vi ska prata om och vi ska jobba med det har jag försökt köra efter min grundplan som jag hade lagt upp för året. Då har man kanske inte heller så mycket att välja på. Man har ett centralt innehåll man ska tugga sig igenom och de ska man hålla sig till. Jag tycker inte innehållsmässigt att distansen gjorde så stor skillnad.

Enligt Ylva har alltså hennes ämnesdidaktiska val i samhällskunskap påverkat hennes undervisning enligt henne på ett betydande sätt. Men precis som Peter så nämner hon att det finns aspekter som har förändrats i hennes undervisning, specifikt vilken struktur och kontroll hon använder sig av på distansundervisning som hon inte arbetar med i "vanlig" undervisning inom skolans väggar. Hon nämner även hon att hon har tagit större del av visuellt stöd och att hennes lektionen är mer organiserade och strukturerade med mindre inslag av spontanitet i under lektionstiden. Detta säger Ylva har gjort att hon har behövt lägga mycket mer tid på förberedning av sina lektioner i samhällskunskap. Jag ställde den naturliga följdfrågan då om det detta har ökat hennes arbetsbörda men det tyckte hon inte, utan snarare så kände hon sig piggare på kvällarna då det var mindre utrymme för spontanitet i klassrummet som krävde energi.

Ingmar anser dock att distansundervisningen påverkar hans möjlighet att träna de färdigheter kursplanen i samhällskunskap säger att han ska göra, i synnerhet de som kräver grupparbete och de mål som ämnar att träna eleven i samtal - då Ingmar anser att det digitala

formatet precis som Peter och Ylva nämnde tidigare, kräver mer strukturerade former av undervisning som lämnar lite utrymme till spontanitet. Ingmar har dock tänkt mycket i former av vad som förväntas av eleverna och hur han kan ställa rimliga förväntningar på sina elever. Hans undervisning har påverkats på det sättet att han inte vet om eleverna har problem med uppgifterna på samma sätt då han hade kunnat se det om det hade varit i klassrummet på deras signaler de skickar ut med kroppsspråk osv.

Ingmar poängterar även att han tror att motivationen hos eleverna är minskad under hans lektioner, dels för att de redan har massa skriftliga inlämningar med andra klasser, dels att han tror att hans egen attityd gör att eleverna tycker hans lektioner är tråkigare. Han upplever att det är svårt att själv ibland hitta motivationen att göra intressanta lektioner online, dels för att han upplever att han inte bemästrar de visuella verktygen som PowerPoint och Prezi, dels att han tycker att han inte får någon kontakt med eleverna. På detta sätt tycker Ingmar att distansundervisningen har påverkat hans undervisning på ett negativt sätt. Han anser även att han har blivit mer tydlig med att fråga eleverna hur det går för uppgifterna då han tycker det är svårt att synliggöra hur elevernas lärande går. "Jag kan inte längre observera deras ansiktsuttryck eller läsa av deras kroppsspråk för att se om de lär sig eller inte eller om materialet är för lätt eller för svårt".

Ingmar lyfter även fram, att även om hans elever är ambitiösa och läser ett högskoleförberedande program så tycker han att formen att studera på distans är för avancerad för många av hans elever: "de är inte redo att ta så här stort ansvar för studierna, inte alla av dem i alla fall". Detta gör att Ingmar tycker att kvalitén till viss mån blir sämre då han tycker att denna form av undervisning inte passar den vanliga gymnasieeleven: "De är inte redo för detta ansvar och är inte vana vid den disciplin som självstudier kräver". Ingmar berättar att många gånger så underskattar hans elever hur mycket planering och mycket de behöver arbeta med individuella uppgifter och inte sällan så hamnar det så långt bak att det är svårt för eleverna att komma ikapp.

Tor tycker att distansundervisningen har påverkat hans möjlighet som lärare att träna elevernas färdigheter har påverkats mycket. Han har behövt göra sina lektioner mycket mer strukturerade och enligt honom själv "tråkigare":

Det finns inte samma möjlighet som i vanliga lektioner att prata om dagliga nyheter och spina vidare på det, utan jag måste förbereda ett material, vi jobbar med det och sen lämnar de in, längre arbeten kan man glömma då eleverna har så mycket inlämningsuppgifter från andra klasser också att de flesta, i synnerhet de elever som är lite 'svagare' i ämnet, inte har överblick att genomföra sådana uppgifter.

Tor anser annars att förmågan att använda sig av det centrala innehållet i hans undervisning inte är påverkat av distansundervisningen, utan det är mer möjligheten att genomföra längre projekt. Tor nämner även att elevdemokratin till viss del påverkas av det här vilket även finns med i läroplanen, då kravet på att hans lektioner är strukturerade gör att eleverna får lite att säga till om. Han är noga att fråga om hans lektion "känns bra" för eleverna men han upplever att eleverna inte känner sig säkra nog att säga emot hans plan utan kör mest på det han har gjort. På vanliga lektioner på skolan upplever han oftare att eleverna känns mer närvarande och vill diskutera hur lektionerna ska se ut tillsammans.

4.5.2 Tema 2 – Digital undervisning och nya arbetsmetoder

För Peter har distansundervisningen bidragit på så sätt att han upplever att ha fått mer kompetens att använda sig av visuella stöd och mer strukturerade metoder än förut, vilket honom själv han har upplevt som en positiv erfarenhet. Även om verktyget kräver mycket förberedelse. Han upplever att den digitala undervisningen har ställt större krav på honom att genomföra examinationer och prov som inte är för "Basic", alltså enkelt, då det är enkelt för lärare att googla fram svaren eller att det som Peter kallar för en "kunnig farbror" som sitter på alla svar som gör att eleverna får ett falskt resultat. Distansundervisningen har gjort att han har formulerat fler frågor och fler prov som kräver djupare analys av eleverna och eget tänkande vilket han tycker är bra då "skolan ska ju faktiskt inte längre bara förmedla faktiska kunskaper, utan snarare träna färdigheter". Dock så poängterar Peter att detta har han redan gjort under vanlig undervisning men han anser att är extra viktigt att tänka på det nu med digital undervisning. Något Peter upplever som verktyget saknar är kontrollen att se om elever arbetar eller engagerar sig. Han kan inte se elevernas ansiktsuttryck på samma sätt och därför krävs det mer strukturerade uppgifter med inlämningsuppgifter för att se om eleverna faktiskt arbetar. Detta har dock blivit problematiskt då Peter uppger att när samtliga lärare kör med inlämningsuppgifter blir det väldigt mycket för eleverna att göra. När eleverna är på skolan finns det många lektioner där eleverna kan enligt Peter "sitta och glida med och inte göra så mycket" men distansundervisning som verktyg har Peter upplevt gjort att eleverna behöver lämna in betydligt mer.

Jag upplevde att Ylva var väldigt positivt inställd till att använda distansundervisning som verktyg och beskrev många olika möjligheter att använda det som verktyg. Hon beskrev att detta verktyg ger oss "möjligheten att bjuda in gästföreläsare och människor från hela Sverige, ja faktiskt hela världen, på ett sätt som vi inte kan med vanlig undervisning". Det finns även möjligheten att engagera elever som arbetar hemifrån så elever som är smått sjuka eller hemma av annan anledning ändå kan delta i undervisningen. Jag frågade då hur hon engagerar både elever hemma och de i klassrummet samtidigt och fick till svar att hon ställer aktivt frågor genom hela lektionen till både eleverna som sitter hemma och de elever som är i klassrummet för att få ett aktivt deltagande bland samtliga elever: "Det är viktigt att engagera och se alla elever, vill du inte jobba med ungdomarna, ska du inte vara lärare!".

Som verktyg tycker Ylva det är har blivit enklare att checka av individuella kunskapsmål med hjälp av distansundervisning då hon använder sig av exit tickets eller småexaminationer i slutet på stort sett varje lektion, där hon har några frågor om innehållet i lektionen har behandlat. Exit tickets är ett verktyg i formativ bedömning där vid lektionens slut elev måste svara på x antal frågor om lektionens innehåll. Fördelen med exit tickets är att hon kan förutsätta att eleverna arbetar aktivt med materialet eller lyssnar under lektionen utan att behöva kontrollera eleverna. Detta gör att Ylva inte behöver oroa sig om eleverna gör uppgifterna eller inte utan det visar sig vid lektionen slut i så fall. Ylva tycker då att om problem visar sig vid inlämningen eller om exit ticket uteblir kan hon då ha ett samtal med eleven och fråga varför hen inte hörde av sig om hen hade svårigheter med materialet eller om något är fel. På så sätt tycker hon att det har blivit tämligen enkelt att undervisa online då hon har dessa exit tickets och småexaminationer för att skapa ett bedömningsunderlag hos eleverna.

Ingmar lyfter framförallt en aspekt med digital undervisning som verktyg för undervisningen är både fördelaktigt och negativt - tillgängligheten mellan honom och eleverna. Att använda sig av Microsoft Teams har gjort att han upplever att han kan svara på frågor som eleverna har tidigt på morgonen och sent på kvällen om det behövs - vilket han inte tycker är ett problem just nu. Däremot så kommenterar han att detta inte får bli norm: "Fortsätter vi som lärare förväntar svara på frågor utanför vår arbetstid, visst man kan säga det är förtroendetimmar, men det finns risk vi jobbar dygnet runt om inte detta används på rätt sätt". Han fortsätter utveckla sitt resonemang och säger att även om verktyget kan användas på ett flexibelt sätt så finns det en risk att gränsen mellan att vara ledig och att jobbas "suddas ut" och att detta måste skötas på rätt sätt.

Tor tycker att distansundervisningen, och digitala verktyg, har mest varit en negativ upplevelse för honom. Han säger att verktyget är svårt att få eleverna motiverade att arbeta med och att det är segt att arbeta med. Han säger att verktyget är svårt att använda för att nå eleverna och att få kontakt med dem så att man känner att de är engagerade i materialet. Tor tycker att verktyget har medfört eleverna känns mer skoltrötta än någonsin och att han upplever att eleverna tycker varje uppgift han ger dem känns som en "kontroll" - alltså att han böra ha uppgiften för att checka av att eleverna faktiskt gör någonting på hans lektion. Detta medför att hans elever har anklagat honom för att inte lita på att de gör någonting och att de inte lyssnar vilket medför diskussioner som han måste ta med dem där han övertygar dem att uppgifterna är till för formativt lärande.

Det finns däremot vissa positiva aspekter med distansundervisningen för Tor också - där han upplever att kunskapsmålen är enkla att checka av. Genom att göra inlämningsuppgifter som är direkt förankrade i kursplanen för att checka av färdigheter och kunskapskrav blev det översiktligt och enkelt för Tor att vilka styrkor och vilka svagheter har med innehållet som de arbetar med. Detta gör att den formativa bedömningen som Tor gör, feedbacken eleverna får på vad de gör bra och vad de behöver bli bättre på, är enkel att genomföra. Tor upplever däremot en annan negativ aspekt kopplat till detta, han tycker att undervisning via digitala plattformar lämpar sig bäst till skriftliga inlämningar och tycker att muntliga presentationer och gruppuppgifter är svåra att genomföra vilket gör att målet läroplanen och även kursplanen säger, att undervisning ska vara varierad och eleverna ska få möjlighet att examinera på flera olika sätt, blir problematisk. Tor säger att när de bedriver vanlig undervisning på skolan är detta inget större problem, för då kan de genomföra de examinationsmetoder som han tycker är problematiska att genomföra online. Men om det blir norm att distansundervisning ska genomföras med vissa klasser under en längre period, pga. pågående pandemi eller av andra skäl, kan det bli svårt att med digitala verktyg kunna tillgodose läroplanen.

Samtliga lärare beskriver distansundervisningen kan fungera bra som ett komplement till ordinarie undervisning, ett digitalt verktyg för att arbeta med elever som av olika anledningar inte kan delta i den ordinarie undervisning. Peter nämner att om några elever som går årskurs 3 kan man introducera dem till högskolestudier genom att göra en termin på distans. Detta frigör även mer resurser till läraren att fokusera på skolan att vara mer närvarande med elever som behöver det mer som de elever som är i årskurs 1 och 2. Peter poängterar dock att detta ska såklart vara valfritt då det finns elever som behöver fortsatt stöd från lärare, även om de läser ett högskoleförberedande program, i årskurs 3. Ylva, Ingmar och Tor tycker alla tre att Google Meet och Microsoft Teams, de plattformar de

arbetar med när de har distansundervisning, fungerar alldeles utmärkt för att ge eleverna kompletteringsuppgifter av olika slag. Det kan vara att någon är sjuk eller bortrest men inte vill missa något av undervisningen. I dessa scenarier anser alla fyra att det digitala verktyget bör stanna för att användas i skolan.

4.5.3 Tema 3 – Sociala kontakten med eleven

Peter valde att använda mycket tid av vår intervju att prata om bristen av meningsfull kommunikation och kontakt med eleverna då han upplevde att det var väldigt påtagligt med distansundervisning. Han beskriver framförallt att de elever som presterar bra inte är svåra att kommunicera med utan det är eleverna som redan hade det ganska svårt för materialet i skolan, men där kunde Peter fånga upp deras svårigheter på ett annat sätt:

/.../ jag kan ju se, om till exempel Nisse inte hänger med, han tittar ut i fjärran, det kan man inte riktigt på det sättet på digital undervisning. Och det är lite det som är nackdelen med digital undervisning. Man tappar lite av den här mänskliga kontakten, man missar att se att Nisse inte förstår någonting.

Peter fortsätter att utveckla detta resonemang med att beskriva att han inte kan "hugga eleverna i korridoren" längre och utveckla samma form av personliga relation som han tidigare har kunnat med eleverna i skolan. Han beskriver att detta inte är ett stort problem med årskurstvåor och årskurstreor som han tidigare haft på undervisning i skolan, men anser att det är jobbigare med årskurs ettorna, då han inte har haft tid att etablera någon meningsfull lärare-elevrelation med dem än. Framförallt beskriver han mentorskapet även är svårt att genomföra då den kräver en mycket mer personlig roll än hans roll som samhällskunskapslärare kräver då en är fokuserad på elevens liv och förutsättningar på ett annat sätt än ämneslärarrollen är. Peter beskriver att rollen för lärare idag är interrelationell – att den bygger på relationen mellan lärare och elev för att nå fram till eleverna och synliggöra deras lärande: "Man ska vara deras vägledare och att man ska vara en person som de har ett förtroende för".

Ylva beskriver att hon tycker kommunikationen och den sociala kontakten har varit god - då hon upplever att det digitala verktyget är effektivt att plocka in eleverna 1 och 1 lättare än i ett klassrum. "Behöver jag hjälpa någon som behöver hjälp behöver de endast skriva ett meddelande ska jag direkt vara på plats, till skillnad från det bruset som kan vara i ett klassrum många gånger". Ylva tycker att det blir färre störningsmoment i de sociala interaktionerna hon utövar mellan henne och eleverna. Däremot så saknar hon att kunna gå runt i ett klassrum och använda sitt kroppsspråk för att förmedla saker som har med undervisningen att göra.

Ylva beskriver dock också att kontakten inte endast har upplevts som positivt, framförallt inte för hennes elever. Ylva har fått höra flera gånger av sina elever att det upplevs mer som att lärare har blivit kontrollanter snarare än mentorer av sina elever, att de får en massa uppgifter som de ska skriva och lämna in, snarare än att de faktiskt ska vara med på lektioner och lära sig något. Ylva tror att detta kan påverka hur lärare förhåller sig till elever och hur elever förhåller sig till lärare i framtiden och att detta kan påverka den sociala relationen negativt: "Jag tror det kan bli mer fokus på bara kunskapen som kan generera ett högt resultat på ett prov eller vid en bedömning än att faktiskt samla sig på en arbetsplats för

att lära sig något” - med andra ord att framförallt elever, men också lärare, kommer anpassa sitt arbetssätt för att få så högt betyg som möjligt snarare än att försöka lära sig något. Ylva tror detta beror på den ökade arbetsbördan hos eleverna som både hon och hennes elever upplever - då om samtliga lektioner i alla klasser på distansundervisning använder sig av skriftliga inlämningar, vilket det görs i stor utsträckning på hennes skolan, så lämnar det lite utrymme för eleverna att reflektera kring det faktiskt innehållet utan de måste snabbt anpassa sig mentalt för nytt innehåll för att hänga med och hinna skriva alla inlämningar.

Ingmar var inne på ämnet, kontakten mellan honom och eleverna, när han pratade om hur man kan använda digitala verktyg i sin samhällskunskapsundervisning. Dels så tycker han att det är bra att han kan finnas tillgänglig via den digitala plattformen nästan 24/7 så att eleverna känner de har det stöd och den backup de behöver av honom som lärare, att han kan vara en adekvat lärare för dem. Samtidigt så märker han ju att han ibland loggar in för sent på kvällarna när han egentligen inte ska arbeta, enligt honom själv, för att kolla om någon behöver hjälp. Detta gör honom stressad och gör honom trött och kan påverka hans undervisning samt hans relation med eleverna på sikt.

Fortsättningsvis utvecklar Ingmar att han det är svårt att skapa naturlig kontakt när han kör digital undervisning och tycker att han upplever det som för strukturerat och nästan artificiellt:

Jag upplever det konstigt att ha samtal online då det känns som att jag själv inte tycker det känns naturligt och då tycker eleverna också det blir konstigt. Det kanske fortfarande är en vanesak men jag upplever det gör att dynamiken blir stel och tråkigt i klassrummet (digitala klassrummet)

Ingmar tycker att tappet av den naturliga sociala interaktionen mellan han och hans påverkar han undervisning negativt, då kommunikationen och relationen mellan han och hans elever har försämrats blir hans undervisning sämre på det sättet att det gör att han behöver styra undervisningen mer och att han inte kan avgöra om eleverna hänger med eller inte, eller om de tycker innehållet är intressant eller ej. Ingmar upplevde att han inte i stunden kan fånga upp elevernas intresse, eller ointresse, och utveckla lektionen åt ett mer naturligt håll. Så han summerar att den formella kommunikationen där han kan fråga en elev om en inlämning eller en elev kan fråga honom om hjälp med en specifik fråga fungerar väldigt bra via distansundervisningen, så upplever han att den mer osynliga vardagskommunikationen via kroppsspråk, signaler och spontanitet försvinner på distansundervisningen. Detta är inte endast negativt enligt honom själv dock för detta har gjort honom mer medveten om dessa aspekter av en lärare, och hur viktigt det är för en lärare att tänka på de signaler man skickar ut samt vikten av att hålla kontakten med sina elever. Tillhörande detta område så pratar Ingmar även om hur kontakten mellan ha och eleverna varierar beroende på hur starka de har varit på hans ämne innan distansundervisningen blev ett faktum:

Ja alltså jag tycker att de starka eleverna har blivit bättre på distans och de elever som hade svårare för mitt ämne har fått det ännu värre. Det är nästan bara de som redan är duktiga på att plugga, som har studiedisciplin, som hör av sig om de har frågor om mitt ämne. De elever som jag har som redan hade det svårt för samhällskunskap de hör inte av sig och lämnar inte in, jag behöver jaga dem för att de ska lämna in och då är det ofta bristfälligt.

Tor är inne på samma spår som i sina upplevelser som Ingmar angående den sociala kontakten med eleverna, och upplever även han att elever som redan var duktiga presterar minst lika bra som förut men att elever som behövde stöd i skolan behöver det ännu mer nu

under distans men att det är svårt att synliggöra det och ge dem det stödet de kräver. Han tror att det beror på hur många lektioner är uppbyggda i distansundervisning och att elever som är svagare på hans lektioner var han själv tvungen att fånga upp förut:

Ja alltså redan förut var jag ju tvungen att fånga upp dessa elever på lektioner för de gjorde oftast mycket annat än att hålla på med lektionens innehåll: de pratade med kompisar, de surfade annat på datorn eller satt och vilade på lektionen. När jag har distansundervisning så kan jag inte se detta överhuvudtaget och många av uppgifterna på distans ska ju göras på eget ansvar, inte olik högstudier, och då väljer dessa elever som redan, tror jag, inte fattar så mycket att bara strunta i det och nöja sig med att bara få närvaro på lektionen.

Detta innebär, enligt Tor, att skolan står inför ett jämlikhetsproblem. Skolan ju variera sin undervisning enligt elevernas förutsättningar och anpassa sin undervisning för eleverna om de har svårigheter. Han upplever att som lärare att det är svårt att anpassa sin undervisning på ett så sätt så att han får kontakt med dessa elever som har det svårt med hans ämne. "Det finns bara så många timmar på dygnet" säger han när jag ställer frågan om det finns möjlighet att chatta eller mejla dessa elever mellan lektionerna om hur det går med hans ämne och så vidare. "Dessutom så svarar dessa elever sällan när jag skriver om hur det går av olika orsaker" vilket försämrar kommunikationen mellan honom och eleverna ytterligare. Detta är ett problem för skolan enligt Tor då det är svårt att ge eleverna den kommunikationen och den relation mellan lärare och elev han tycker det måste finnas för att alla elever ska ha en chans att klara undervisningen: "Att klämma in relationsuppbyggnaden på inne veckorna hinner man inte heller, det blir uppdelat allting" - där han syftar på att de veckor eleverna har undervisning på plats i skolan räcker inte för att skapa den kontakten och den relationsbyggandet som behövs mellan lärare och elev.

5 Diskussion

I detta avsnitt vill jag diskutera analysens resultat i förhållande till frågeställningen och även diskutera hur min metod fungerade i förhållande till undersökningen. Där det passar kommer jag även lyfta fram relevant tidigare forskning och teorier i anslutning till intervjuresultaten.

5.1 Frågeställning 1 - Hur upplever samhällskunskapslärare distansundervisningen har påverkat deras undervisning och deras didaktiska överväganden?

Samhällskunskapslärarna upplevde tämligen olika hur distansundervisningen hade påverkat deras didaktiska överväganden och deras undervisning. De flesta lärarna var inledningsvis i min intervju ganska säkra på att distansundervisningen inte hade påverkat deras didaktiska överväganden och deras undervisning men med följdfrågor och lite mer dialog kom vi fram till att det har förändrats på flera sätt. Samtliga lärare betonade att undervisningen de genomförde online behövde mer struktur och var mer föreläsningsorienterade - att läraren pratade och sen fick eleverna lösa uppgifter – vilket de inte brukar göra i samma utsträckning när de har undervisning i klassrummet. Även examinationer och prov har förändrats som Peter nämnde i sin intervju, att det är betydligt svårare att genomföra enklare prov som är baserat på fakta på distansundervisning än i skolan, då svar på sådana prov kan enkelt googlas fram av eleverna för att hitta rätt svar. Både Ylva, Tor och Ingmar beskriver även de behöver köra mer strukturerade lektioner när de arbetar med distansundervisning, då de upplever att saknandet av möjligheten att se eleverna på ett effektivt sätt, att kunna använda kroppsspråk hindrar deras förmåga att spontant ändra innehållet av sin lektion på ett sätt som är adekvat för att bedriva effektiv undervisning.

Lärarna upplever även att de använder sig mer av visuella stöd, framförallt när de använder sig av distansundervisning, men även i vissa fall i undervisning som sker i klassrum. Samtliga lärare använder sig av visuella stöd för att bedriva undervisning via Powerpoint eller dylika program när de kör distansundervisning med varierande inställning till om det är positivt eller negativt. Tor och Ingmar var tämligen negativt inställda till distansundervisningen, även med digitala verktyg som PowerPoint eller Prezi som hjälpmedel. De beskrev att även om de använder sig av dessa verktyg så tycker de att eleverna har samma respons oavsett hur mycket tid de lägger ner för att göra sina presentationer bättre, utan tycker undervisningen på skolan som inte kräver lika hårda strukturer är betydligt bättre lämpade till att bedriva undervisning i samhällskunskap. Ylva och Peter var däremot mer positivt inställda. Peter upplevde med den mer tydligare strukturen fungerar i mindre grupper med elever, där upplever både han och eleverna att de

kan ställa frågor om innehållet under lektionens gång, vilket de inte upplever när de är runt 30 på en online lektion. Denna lärdom har påverkat Peters ämnesdidaktiska val så pass att han inte kör frågestunder under lektionens gång på samma sätt som han hade gjort i en normal lektion i skolan, då han upplever att han och eleverna inte hinner gå igenom materialet om han tillåter detta. Ylva är mest positiv till användandet av visuella stöd och den mer strukturerade formen att bedriva undervisning då hon har märkt att hon har tagit lärdomar av distansundervisningen med sig i klassrummet när hon bedriver vanlig undervisning i skolan. Efter distansundervisningen implementerades på hennes skolan användning av mer pedagogiska Powerpoints än tidigare och lägger faktiskt upp hennes lektioner på ett mer strukturerat sätt än förut - vilket hon anser både hon och hennes elever uppskattar. På så sätt skiljer sig Ylvas upplevelser kring den mer hårdare struktur i utformningen av lektionerna än vad Peter men framförallt Tor och Ingmar gör, som fokuserar mer på att betona vilka aspekter och hur dessa aspekter i distansundervisningen försvårar deras undervisning.

Dessa erfarenheter om att distansundervisningen gör att lärare använder sig av mindre variation i sin undervisningsplanering när de har undervisning online är värt att lyfta fram i ett större perspektiv. Enligt både läroplanen för gymnasiet, LGR11, samt kursplanen för samhällskunskap står det betonat på flera områden att undervisning ska vara varierad och att eleverna ska få uttrycka sig på olika sätt för att nå kursmålen. Då att bedriva distansundervisning inte på något sätt är något skolan eller Skolverket kan kalla för "beprövad erfarenhet" så är det inte besynnerligt att lärarna som har intervjuats har börjat med att använda sig av den mer strukturerade formen av att bedriva undervisning för att få kontroll över sin undervisning och i bästa mål förmedla det centrala innehållet och bearbeta de kursmål de ska göra enligt sitt arbete som lärare.

Förutom Ylva så har samtliga lärare, dock Peter lite mindre, en överlag negativ inställning till på vilket sätt distansundervisningen har påverkat deras undervisning och deras ämnesdidaktiska val där alla lärare kommer till slutsatsen att det centrala innehållet och kunskapskraven inte har påverkats utan det är strukturen som har behövts blivit hårdare och mer kontrollerad.

Det kan finnas förklaringar till lärarnas förhållningssätt här enligt den teorin vi har diskuterat tidigare om hur man skapar framgångsrikt lärande med digitala verktyg enligt de teorierna diskuterats tidigare i denna studie. Enligt Amhag (2013, s. 98) fanns det stöd för att möjliggöra och effektivisera lärande i distansundervisningen genom att lägga mycket tid och energi på att planera och strukturera lektionerna. Genom att strukturera lektionerna lämnar läraren väldigt lite utrymme för feltolkning hos eleverna och medförde att eleverna snabbare kunde börja arbeta med uppgifterna. Detta ligger i linje med hur lärarna i intervjuerna alla har, skiljt från varandras tankar och idéer, kommit till slutsatsen att de behöver ha struktur för att genomföra undervisning på ett adekvat sätt när de gör det på distans. Frustrationen flera av lärare möter med distansundervisningen kan vara det som Jönsson (2005, s. 574) pratar om angående nyckelfaktorerna för framgångsrik distansundervisning; en lärare ska vara ett lärande stöd istället för ett instruerande stöd. Jönsson (2005, s. 574) menar på det att läraren ska ge övergripande uppgifter som eleverna får lösa på egen hand, och att läraren mest finns där som stöd ifall de behöver hjälp. Detta liknar det som Ylva nämnde med exit tickets eller mindre examinationer, där eleverna fick svara på frågor om undervisningen innehåll och där Ylva fanns som stöd ifall eleverna satt fast.

Denna skillnad i attityd till distansundervisningen som lärarna har påvisat under intervjuerna kan delvis ha en förklaring i det som diskuterades i det teoretiska avsnittet, det som handlade om lärare behöver ha viss teknisk pedagogisk kunskap (TPACK) kombinerat med ämnesdidaktisk kunskap och allmänpedagogisk kunskap (Skolverket, 2020, s. 52). Ylva, som har en betydligt mer positiv inställning till distansundervisningen och möjligheterna med de digitala verktyg som lärarna upplever de behöver använda sig mer av när de bedriver distansundervisning, kan vara att hon upplever att hon besitter bättre tekniska kunskaper i hur hon ska använda det digitala verktyget i sin samhällskunskapsundervisning jämfört med de andra lärarna. Värt att notera dock så mäter denna studie inte någon lärares kompetens på något sätt angående ämnesdidaktik eller tekniska pedagogisk kunskap, men det kan finnas anledningar för skolutvecklare och skolledningar att analysera om deras lärare besitter tillräckligt med tekniska pedagogisk kunskap för att på ett ämnesdidaktiskt sätt bedriva adekvat undervisning. Både Jönsson (2005), Amhag (2013) och Östlund (2008) beskriver på många olika sätt hur distansundervisning skiljer sig från ordinarie undervisning som bedrivs i skolan och därför behöver skolledningar och skolutvecklare analysera nya variabler för att dra adekvata slutsatser om var lärare behöver för att bedriva bra undervisning. I synnerhet i detta fall, där distansundervisning inte på något sätt gått att utgå ifrån beprövad erfarenhet då påtvingad distansundervisning i den skalan som gymnasieskolor har haft i Sverige 2020 är tämligen för kort tid för att kalla en beprövad erfarenhet, är vetenskapen och vetenskapsteorier inom didaktik på distans en rimlig källa för inspiration för lärare och skolor.

5.2 Frågeställning 2 – Vilka nya arbetssätt har distansundervisningen medfört till samhällskunskapslärare?

Lärarna beskrev flera olika nya arbetssätt de har börjat arbeta med sedan distansundervisningen har införts - och dragit lärdomar av det. Exit tickets är en av dem som lyfts fram av Ylva som en metod hon har börjat använda sig flitigt av – vilket är små examinationer i slutet på varje digital lektion hon genomför där eleverna får svara på slutet av lektionerna. Ett annat nytt arbetssätt för samtliga lärare är de mer strukturerade lektionerna när de genomför distansundervisning – som enligt de själva står i kontrast till de lektioner de har på skolan som har mer utrymme för spontanitet och input från eleverna under lektionens gång. Tillämpandet av virtuella stöd har även ökat, där flera av de som har intervjuats beskriver att de har blivit bättre på ett använt virtuellt stöd både på distansundervisningen och på ordinarie undervisning på skolan. Andra nya sätt att arbeta är ett flera har börjat arbeta hemma i större utsträckning då undervisningen sker online. Lärarna har börjat använda sig mer av digitala plattformar som Microsoft Teams och Google Meets för att förmedla information vid sidan av skolans officiella kanaler - då undervisning först och främst bedriva på dessa plattformar.

Ett annat nytt arbetssätt är att lärare har börjat ta med jobbet hem på ett annat sätt, då teknologin tillåter det på ett annat sätt än förut. Lärare har kunnat rätta prov och göra examinationer hemma, men med hjälp av plattformarna Google Meets, Microsoft Teams och dylikt finns det chattfunktioner som gör att läraren även är tillgänglig för eleverna på ett annat sätt än förut. Lärarna upplever att det inte är ovanligt att frågor ramlar in på kvällar eller kanske till och med mitt i natten.

5.3 Frågeställning 3 – Hur har lärarnas undervisning påverkats av distansundervisningen utifrån ett sociokulturellt perspektiv?

Om vi utgår ifrån de sociokulturella perspektivens som har diskuterats i denna studies avsnitt om teoretiskt ramverk och kombinerar dessa med lärarnas upplevelser finns det vissa aspekter värda att diskutera. Samhällskunskapslärarnas upplevelser är att det har skett en övergång från spontanitet till mer tydligare och styrda lektioner samt att kommunikation har blivit mer envägs, i synnerhet angående lektionens utformning och innehåll samt hur uppgifterna ofta är strukturerade enligt dem själva i när de bedriver distansundervisning.

Approprieringen, alltså den kunskap eleverna tar till sig via interaktionen mellan varandra och med läraren, fungerar enligt Vygotskijs sociokulturella teori allra bäst om eleverna själva är delaktiga att skapa diskursen, innehållet av samhällskunskapslektionerna, och att kommunikationen känns meningsfull (Säljö, 2010, s. 113). En del av lärarna upplevde att de själva, och eleverna, att interaktionen och kommunikationen många gånger bestod av att kontrollera att eleverna faktiskt gjorde något under lektionerna. Även det som kallat exit tickets, småexaminationerna, går att argumentera är till viss del en form av kontroll då det är något som lärarna inte hade använt innan men som de upplevde var nödvändigt att använda nu för att veta om eleverna faktiskt hänger med på lektionerna. Enligt den sociokulturella teorin om appropriering kan detta få konsekvenser för elevernas lärande då det inte fokuserar på den diskurs eleverna själva skapar – utan är en produkt endast skapad av läraren. Det finns både tecken för och mot i intervjuerna att eleverna uppfattade dessa småexaminationer, dessa exit tickets, som meningsfull, men då det är lärarnas upplevelser och uppfattningar vi utgår ifrån för vi förutsätta det har någon form av funktion utifrån deras berättelser. Om vi utgår ifrån Säljö (2014, s. 170) är det inte orimligt att utgå ifrån att lärarnas undervisning inte är lika effektiv online som i klassrummet - då deras utbildning och erfarenheter – enligt deras egna utsagor – inte är kopplat till lärande på distans. Enligt Säljö (2010, s. 170) är approprieringen, alltså vad eleverna lär sig i form av förmågor och kunskaper, beroende av att läraren bemästrar den primära artefakten (det distansbaserande lärandet), och enligt de upplevelser och uppfattningar de intervjuade lärarna har så är fortfarande i stadiet av att de håller på att lära sig hur de ska använda sig av distansundervisning på bästa sätt. Ylva, läraren som var mest positivt inställd till distansundervisning, såg sig själv som en "early adapter", alltså en person som tycker om att använda sig av nya metoder och teknologi generellt, vilket kan ge förklaring till varför hon var mer positiv inställd till de nya metoderna än de andra lärarna. Om vi utgår ifrån Säljö (2014, s. 170) sociokulturella teorier om bemästrandet av den primära artefakten för att undervisning ska ske på ett meningsfullt sätt kan det vara att lärarnas upplevelser och uppfattningar om distansundervisning kan förändras över tid när de blir bättre på att bemästra tekniken. Detta går hand i hand med diskussionen om att teknisk pedagogisk kunskap är något lärare behöver besitta hand i hand med allmän pedagogisk kunskap samt ämnesdidaktisk kunskap (Skolverket, 2020, s. 52).

Det finns även stöd för att denna striktare strukturerade form av undervisning som lärarna har bedrivit under distansundervisningen kan få konsekvenser för elevernas lärande i just ämnes samhällskunskap. Enligt Långström & Virta (2016, s. 205) så var en av indikatorerna

för lärande i samhällskunskap hos eleverna att de själva är med och skapar diskursen, alltså innehållet, som undervisningen innehåller. Enligt lärarna så medförde distansundervisningen att de själva mer och mer bedrev undervisning som gick ut på att läraren förmedlade kunskap som eleverna sedan skulle visa att de kunde bemästra via exit tickets eller på andra sätt. Enligt Långström & Virta (2016, s. 205) kan detta hämma eleverna att lära sig se världen hur många olika perspektiv och nyanser vilket är en förutsättning för att förstå hur samhället i Sverige och i världen fungerar och är en väsentlig del i många delar av humaniora och det kritiska tänkandet. Detta är något samtliga lärare som intervjuade även lyfte fram som ett problem; att mycket av spontaniteten och flexibiliteten, att kunna prata med eleverna och fråga vad de vill ha ut av lektionen vid ett givet undervisningstillfälle gick förlorat när man hade lektionen online då lärarna upplevde att formatet fungerade illa till att låta alla prata fritt och komma med input som de gör på ett vanligt lektionstillfälle på skolan.

Det finns även stöd för att denna förlorade spontanitet hindrar elevernas lärande ur ett ämnesdidaktiska perspektivet enligt Ekendahl, Nohagen och Sandal (2015, s. 117). Deras syn på effektiv samhällskunskapsdidaktik är förenat med det sociokulturella perspektivet på många sätt, framförallt i tanken att framgångsrikt lärande är förenat i den miljö du utövar det och hur den kan utformas för att bejaka interaktioner från eleverna. Den fysiska miljön ska vara inbjudande och erbjuda möjligheter för eleverna att tillsammans diskutera, delta och interagera på ett sätt som möjliggör skapandet av ny diskurs, alltså potentiellt nya perspektiv och nya infallsvinklar, i de olika områden i samhällsvetenskap där det finns möjlighet att se saken på flera olika sätt (Ekendahl et al., 2015, s. 117 – 118). Enligt lärarnas upplevelser och uppfattningar om hur deras distansundervisning har genomförts är det svårt att kontrollera detta då varje elev sitter hemma, i en miljö läraren inte kan förändra, och med ett oräkneligt många saker som kan distrahera eleven från att delta i undervisning. Detta fenomen med distansundervisningen som är till dagens datum utom lärarnas kontroll kan vara en faktor varför lärarna upplevde att de behöver använda sig mer av ett strukturerat förhållningssätt till sin undervisning. Detta får dock då potentiellt konsekvenser för elevernas lärande i samhällskunskap då detta strukturerade sätt hindrar eleverna från att kunna skapa spontana och meningsfulla interaktioner med varandra i samhällskunskap som i sin tur genererar nya perspektiv och nya sätt att se på samhället vilket är nyckeldel av att förstå ämnet samhällskunskap. Även kursplanen för samhällskunskap och läroplanen, LGR11, argumenterar för varierad undervisning och att eleverna ska få möjlighet att uttrycka sina förmågor och kunskaper på flera olika sätt. Att undervisning sker på ett mer strukturerat och enformigt sätt kan få konsekvenser för hur lärarna kan leva upp till detta krav.

Det finns även spår att lärarnas relation till eleverna, som flera av dem tycker har försämrats med distansundervisningen, kan få konsekvenser för elevernas lärande och välmående. Flera lärare lyfte fram att distansundervisningen gör det svårt att synliggöra om elev kanske inte mår så bra eller har svårt med innehållet och att kan påverka mentorskapsrollen som en lärare har mellan lärare och elev, det som en lärare i intervjun kallar för den interrelationella rollen som en lärare har. Sociokulturellt lärande utgår ifrån att det finns en relation byggd på tillit och förtroende mellan lärare och elev och om detta inte finns riskerar det att hämma undervisningen och elevens lärande. Det finns alltså en potentiell risk att det undervisningen kan hämma lärandet utifrån det sociokulturella perspektivet att relationen mellan lärare och

elev och elev-elev är sämre, enligt lärarnas upplevelser och uppfattningar, än i undervisning i skolan.

5.4 Diskussion av metod

Intervjuerna är baserade på intervjupersonernas förförståelse och mötet mellan de som intervjuar och intervjupersonerna. Jag har träffat och pratat med fyra lärare som undervisar samhällskunskap på gymnasiet. De har alla varit med och tyckt till med sina utgångspunkter i relation till mina frågeställningar. Jag hade träffat två av fyra innan intervjuerna, och de två lärarna jag inte träffat hade jag inte pratat med förut. Min upplevelse var att de lärare som jag inte hade haft kontakt med förut var mer fördjupande i vårt samtal än de lärare jag hade träffat på förut. De lärare jag hade haft kontakt med förut var intervjuerna betydligt kortare, nästan halverad i lång tid de varade och kändes ibland mer som en börda för de som intervjuades snarare än en möjlighet att föra fram sina upplevelser och uppfattningar om distansundervisning, detta är dock endast spekulationer från min sida. Det är inte möjligt att veta exakt vilka faktorer som påverkade samtliga intervjuer, det kan vara att de som jag upplevde mindre positiva inställda till intervjun var stressade av andra skäl. Det är omöjligt att veta om deras inställning kan ha påverkat vilka svar de har gett mig under intervjun gång. De lärare jag har träffat, som var mer negativt inställda till distansundervisning, har jag samtalat angående distansundervisning förut och då har vi pratat öppet om dess utmaningar. Detta kan i sin följd ha lett till att de pratade mer i negativa termer om distansundervisningen då det är ofta i de tankebanor, utmaningarna med distansundervisningen, som jag har diskuterat med dem förut. Däremot kändes ingen av de jag intervjuade hämmade av frågorna de fick, utan de svarade på samtliga frågor direkt efter de fick den utan att stanna upp allt för länge - utan samtliga intervjuer kändes som samtal som fortlöpte utan större hinder med stickspår som de själva valde under intervjun gång. Detta kan ses som en brist, att intervjuerna blev ofokuserade men jag väljer att se det som en styrka: Det var framförallt lärarnas uppfattningar och upplevelser om distansundervisningen som skulle lyftas fram. Alltså om de valde att gå in på ett visst ämne kring distansundervisning så är det en upplevelse och uppfattningar de vill delge med sig och det var centralt för denna studie att lyckas med. Temaanalysen gjordes efter intervjuerna gjordes för att hitta röda trådar i intervjuerna, vilket jag tyckte sedan gick att förankra logiskt i frågeställningarna.

Med hjälp av responsvalidering har jag gett de personer jag intervjuat möjligheten att ta del av transkriberingen jag har gjort av intervjuerna, och samtliga personer som har varit med har godkänt transkriberingen som deras tankar - alltså att jag har tolkat dem rätt under samtalets gång. De gånger jag har varit osäker på deras tankar har jag även bett dem förtydliga eller ställt följdfrågor på de svar de har återgett för att jag ska få den rätta bilden av de har menat med det som de har sagt. Jag har uppfattningen om att intervjuerna fick även flera av de jag intervjuade att tänka till och reflektera kring deras egna val och hur de såg på distansundervisningen, vilket är en positiv konsekvens av studiens process.

6 Slutsatser

Samhällskunskapslärares undervisning, utifrån deras upplevelser och uppfattningar, har påverkats till viss del av den påtvingade distansundervisningen. Det handlar framförallt på vilket sätt de lägger upp sin undervisning och på vilka sätt de examinerar eleverna som har påverkats, men även deras sociala relation till eleverna. De har även börjat använda sig av nya arbetsätt för att kunna genomföra undervisning på distans på ett sätt de tycker är adekvat. Deras upplevelser och uppfattningar är både negativa och positiva. Det anser att det finns mycket att lära av distansundervisning och de tycker de har sina funktioner.

Nya arbetsätt som har införts är framförallt en ökning av, förutom att de arbetar via digitala plattformar som Microsoft Teams och Google Meets, mer strukturerade arbetsformer, visuella stöd som PowerPoint och Prezi för att introducera nytt material till eleverna samt examinationsmetoder som används för varje lektion, så kallade exit tickets. Dessa arbetsätt beskrivs av lärarna används mer som en följd av implementerandet av distansundervisningen sedan VT2020. Vissa lärare upplever att de uppskattar användandet av dessa verktyg mer än andra – men alla är överens i sin uppfattning om att dessa aspekter används mer som en konsekvens av den påtvingande distansundervisningen.

Samtliga lärare anser att det spontana mötet är något som går förlorat med distansundervisningen, då formen gör att man till exempel inte fysisk kan springa på sina elever i korridoren och fråga hur det går och hur det mår. Det påverkar även spontaniteten i deras undervisning då lärarna upplever att lektionerna behöver vara mer strukturerade för att kunna gå igenom allt innehåll som lektionerna behöver. Avbrott från till exempel elever som pratar samtidigt ger avbrott som gör att undervisningen tar längre att återuppta i undervisningen än i vanligt klassrum, vilket gör att lärarna hellre väljer den mer lärarstyrd form av undervisning när de bedriver distansundervisning. Samtliga lärare uttrycker en vilja att ha mer spontana inslag i distansundervisningen om de upplevde att formen tillät det. Förlorandet av dessa möten tycker lärarna har fått konsekvenser för deras undervisning i samhällskunskap i viss form, då de upplever att mycket av samhällskunskap går ut på att anpassa undervisning efter det som eleverna upplever är viktigt att prata om ur ett samhällsligt perspektiv. Det är eleverna som tillsammans med lärarna ska styra undervisningens riktning och innehåll men med distansundervisningen upplever lärarna att innehållet blir mer lärarstyrt.

Hos lärarna ser jag även att de anser att kontakten med eleverna går till viss del förlorad med distansundervisningen vilket de uttrycker är ett problem på olika sätt. Saknandet av en naturlig arena att träffa eleverna för lärare uppger de vara den största anledningen, inte själva kommunikationen. Kommunikationen med eleverna upplever är relativt enkelt, via ett enkelt chattmeddelande eller mejl kan de nå eleven via de digitala plattformar de använder sig av. Däremot de naturliga mötena på lektionerna och utanför lektionerna går förlorade med distansundervisningen och enligt lärare består mycket av relationsbyggandet med eleverna av just dessa möten.

Som slutord går det att se att lärarna jobbar för att göra deras distansundervisning mer inkluderande och mer meningsfull för dem själva och eleverna. De ser det som en självklarhet att eleverna ska vara med att bestämma och delta i undervisningens utformning och att denna delaktighet är essentiell för en demokratisk skola och demokratisk styrd undervisning. Det finns en vilja att köra undervisningen bättre och fortsatt forskning och mer erfarenheter för lärare inom distansundervisningen i samhällskunskap kan det på sikt gå att kombinera vetenskap och beprövad erfarenhet för att skapa meningsfull undervisning för lärare och elev i ämnet.

6.1 Förslag på vidare forskning

Ämnes har forskats relativt lite om i Sverige, i synnerhet fokus på den påtvingade distansundervisningen och dess konsekvenser för undervisning på svenska gymnasium. Jag föreslår att vidare forskning fokuserar på elevernas uppfattningar av distansundervisning och hur det har påverkats deras lärande, gärna på olika skolor med olika inriktningar. Om man vill fortsätta intervjua lärare för deras uppfattningar och upplevelser om distansundervisningen föreslår jag att man kan göra en komparativ studie - alltså hur lärares uppfattningar har förändrats över tid – detta för att se hur lärare själva återger den potentiella progression deras didaktik har tagit sedan de började använda sig regelbundet av distansundervisning. Likadan studie som denna i större skala med ännu fler lärare, som denna studie i dess omfång inte kunde göra, kan vara värda att göra.

7 Källhänvisningar

7.1 Referenser (elektroniska källor)

Amhag, L. (2013). Utvecklingen av distansundervisning och pedagogik i datorstött lärande [Elektronisk resurs]. *Pedagogisk forskning i Sverige*. (18:1–2, 127-140). Hämtad från - <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-919> - 2020-12-06

Folkhälsomyndigheten. (2020). Information till lärosätten och gymnasieskolor. Hämtad den 2020- 05-16 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuellt/utbrott/covid-19/verksamheter/information-till-skola-och-forskola-om-den-nya-sjukdomencovid-19/information-till-larosaten-och-gymnasieskolor/> - hämtat 2020-11-20

Skolinspektionen 2020 - <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/ovriga-publikationer/2020/skolhuvudmans-utmaningar-och-mojligheter-under-corona-pandemin/> - hämtat 2020-11-03

Skolverket 2020 - <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSAM%26lang%3Dsv%26tos%3Dgy%26p%3Dp&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3> - hämtat 2020-11-17

Skolverket 2020 LGR11 - <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSAM%26lang%3Dsv%26tos%3Dgy%26p%3Dp&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3> - hämtat 2020-11-17

Skolverket 2020, Vetenskap och Beprövad Erfarenhet - <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/utbildning-pa-vetenskaplig-grund-och-beprovad-erfarenhet/det-har-ar-vetenskaplig-grund-och-beprovad-erfarenhet> - hämtat 2020-11-17

Skolverket 2020 - Sverige. Skolverket (2018). *Digitaliseringen i skolan. [Elektronisk resurs] : möjligheter och utmaningar*. Stockholm: Skolverket. - hämtat 2020-12-07

Skolverket 2020 - Stöttning/Scaffolding - https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/5-las-skriv/Grundskola/033_nyanlandas-

7.2 Referenser (bibliografiska källor)

- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Upplaga 3). Stockholm: Liber.
- Dimenäs, J. (2020). *Vetenskap och beprövad erfarenhet: forskningsmetodik för förskollära- och lärarprofessionen*. (Första upplagan). Stockholm: Liber.
- Ekendahl, I., Nohagen, L. & Sandahl, J. (2015). *Undervisa i samhällskunskap: en ämnesdidaktisk introduktion*. (1. uppl.) Sockholm: Liber.
- Hylén, J. (2011). *Digitaliseringen av skolan*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Insulander, E. & Selander, S. (red.) (2018). *Att bli lärare*. (Första upplagan). Stockholm: Liber.
- Jönsson, B. (2005). A case study of succesful e-learning: a web based distance course in medical physics held for school teachers of the upper secondary level. *Medical Engineering & Physics*, Vol. 27 (7), 571-581.
- Larsson, K. (2007). *Samtal, klassrumsklimat och elevers delaktighet: överväganden kring en deliberativ didaktik*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2007. Örebro.
- Lantz-Andersson, A. & Säljö, R. (red.) (2014). *Lärare i den uppkopplade skolan*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.
- Långström, S. & Virta, A. (2016). *Samhällskunskapsdidaktik: utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2010). *Lärande och kulturella redskap: om lärprocesser och det kollektiva minnet*. (2. uppl.) Stockholm: Norstedt.
- Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Östlund, B. (2008). *Vuxnas lärande på nätet: betingelser för distansstudier och interaktivt lärande ur ett studentperspektiv*. Diss. (sammanfattning) Umeå : Umeå universitet, 2008. Umeå.

7.3 Bilaga 1 – Samtyckesblankett till intervju

Samtycke till deltagande i studie om samhällslärares syn på kritiskt tänkande

Hej! Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning som ingår i mitt examensarbete inom Kompletterande pedagogisk utbildning vid Högskolan Dalarna. Syftet med studien är att undersöka hur samhällslärare ser på hur distansundervisningen har påverkat deras undervisning. I undersökningen kommer samhällslärare som undervisar på en gymnasieskola att intervjuas om sina erfarenheter och reflektioner kring att arbeta med samhällskunskap på distans. Varje intervju kommer att ske individuellt och uppskattad tid för varje intervju är 45 min. Du som deltagande kommer att bli intervjuad en gång vid en tidpunkt som passar för dig. Samtalet kommer göras över Zoom och kommer att spelas in. Intervjuerna kommer därefter att transkriberas och avpersonifieras för att anonymitet ska tillgodoses. Materialet som samlas in kommer förvaras på ett sådant sätt att utomstående inte har tillgång till det. Undersökningen kommer att presenteras i form av en examensuppsats vid Högskolan Dalarna. Om önskan finns att läsa resultatet kommer uppsatsen att finnas tillgänglig efter att den är färdig och godkänd av Högskolan Dalarna. Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Härmed ges godkännande för deltagande:

Önskar ej att delta:

Deltagarens underskrift: _____

Ort och datum: _____

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga:

Student: Kasper Friberg, telefon: 0762786905 e-post: kasper.friberg@live.se

Handledare: Joyce Kemuma, Högskolan Dalarna, telefon: 023-77 83 15, e-post: jke@du.se

7.4 Bilaga 2 – Intervjuteman

Intervjuguide

Om dig och din arbetsplats:

- Tid du har undervisat, andra ämnen
- Ålder
- Din arbetsplats

Distansundervisningen

- Hur har det påverkat din undervisning?
- Vilka möjligheter har distansundervisningen gett din undervisning i samhällskunskap?
- Vilka hinder har distansundervisningen gett din undervisning i samhällskunskap?
- Vilka metoder använder du dig av när du praktiserar digital undervisning?
- Vilken är den största skillnaden, enligt dig, mellan fysisk och digital undervisning när kommunikation sker mellan lärare och elev?
- Hur upplever du kvaliteten på undervisningen när den sker digitalt jämfört med den sker fysiskt?
- Vilken är den största skillnaden mellan undervisning på plats och undervisning digitalt? - upplever du att undervisningsmetoder som sker på skolan är svårare att genomföra digitalt? Vilka i så fall?